

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

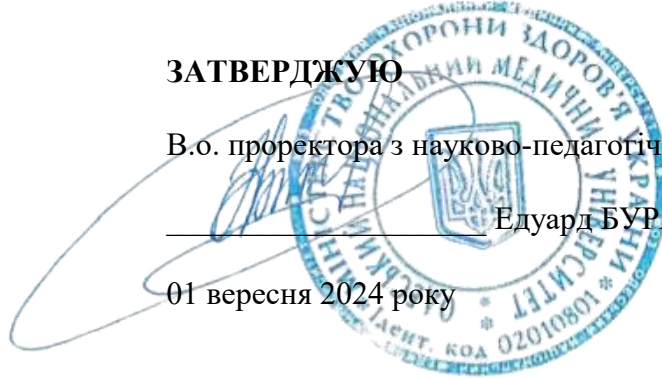
Кафедра філософії та біоетики

ЗАТВЕРДЖУЮ

В.о. проректора з науково-педагогічної роботи

Едуард БУРЯЧКІВСЬКИЙ

01 вересня 2024 року

МЕТОДИЧНА РОЗРОБКА ДО СЕМІНАРСЬКИХ ЗАНЯТЬ
З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«ФІЛОСОФІЯ З ЦИКЛОМ АКАДЕМІЧНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ»

Рівень вищої освіти: другий (магістерський)

Галузь знань: 22 «Охорона здоров'я»

Спеціальність: 226 «Фармація, промислова фармація»

Освітньо-професійна програма: Фармація, промислова фармація

Робоча програма складена на основі освітньо-професійної програми «Фармація, промислова фармація» підготовки фахівців другого (магістерського) рівня вищої освіти зі спеціальності 226 «Фармація, промислова фармація» спеціалізації 226.01 «Фармація» галузі знань 22 «Охорона здоров'я», ухваленою Вченою Радою ОНМедУ (протокол № 10 від 27 червня 2024 року).

Розробники:

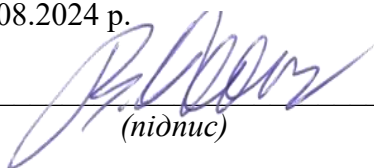
завідувач кафедри філософії та біоетики, д. філос. н., професор Ханжи В. Б.
доцент закладу вищої освіти, доцент, канд. філос. н. Чуйкова О.В.

Затверджено:

Засіданням кафедри філософії, біоетики та іноземних мов.
Одеського національного медичного університету

Протокол № 1 від 26.08.2024 р.

Завідувач кафедри _____

(підпис)

Володимир ХАНЖИ
(Ім'я ПРІЗВИЩЕ)

Семінарське заняття № 1

Тема. «Філософія як світогляд. Специфіка філософського знання» - 2 год.

1. Актуальність теми.

Гуманітарна освіта – одна з найважливіших складових університетської освіти взагалі. Не втратила вона своєї значущості і сьогодні, бо знання іноземних мов, достатня загальна ерудованість, вміння критично мислити – характерні ознаки представника інтелігенції в усі часи. Філософія, тобто міркування над найглобальнішими, фундаментальними проблемами, буде актуальною, доки є людство, а філософія як дисципліна – доки суспільство потребуватиме творчих людей з широким кругозором та глибоким мисленням. Не є секретом, що більшість студентів вперше занурює у світ філософії, крім того, багато з них приходять вже з упередженим ставленням щодо цієї галузі знання («філософія – щось зайве, тому що нікому не зрозуміле»), тому вступне семінарське заняття є актуальним не тільки з позиції ознайомлення з предметом та функціями дисципліни, але і як перший крок у подоланні первісного психологічного її відторгнення студентами.

2. Загальна мета заняття.

Загальною метою заняття є з'ясування особливостей філософського типу світогляду, філософської культури.

3. Конкретні цілі заняття:

- Відрізнити основні типи світогляду: буттєвого, міфологічного, релігійного, філософського, наукового.
- Аналізувати специфіку філософського осмислення світу та людини на відміну від конкретно-наукового їх розуміння.
- Тракувати специфіку філософських понять у їх порівнянні з буденними та науково-медичними знаннями.
- Інтерпретувати основні функції філософії: світоглядну, гносеологічну, методологічну, аксіологічну.
- Аналізувати розвиток філософії на тлі світової культури, науки (зокрема, медицини).

4. Питання до семінарського заняття, які мають бути обговорені.

1. Поняття світогляду.
2. Історичні типи та структура світогляду.
3. Життєвий світогляд.
4. Міфологічний світогляд, його основні характеристики.
5. Релігійний світогляд. Порівнювальний аналіз міфології та релігії.
6. Науковий світогляд. Зв'язок філософії та науки.
7. Філософія в системі світоглядних знань про світ та людину. Місце філософії в системі культури.
8. Предмет філософії. Філософія як навчальна дисципліна.
9. Основні проблеми філософії. Матеріалізм та ідеалізм – основні напрями розвитку філософії: їх спільність та суттєва відмінність.
10. Проблема ефективного пізнання світу та людини, їх історичних відношень як проблема філософії.
11. Основні функції філософії.
12. Зв'язок філософії з медициною.

5. Теми доповідей:

1. Історичні типи та структура світогляду. Світогляд і філософія.
2. Релігія як духовне явище та суспільно-історичний феномен.
3. Соціально-економічні та гносеологічні передумови виникнення філософії.

4. Специфіка філософського знання. Предмет і функції філософії.
5. Пліуралізм філософських вчень. Основні питання філософії.
6. Проблема методу пізнання в філософії. Історичні форми діалектики та метафізики як методів пізнання

6. Нові терміни.

«Світогляд», «антропоморфізм», «синкретизм», «доктрина», «культ», «ідеалізм», «матеріалізм», «скептицизм», «агностицизм», «гносеологічний оптимізм».

7. Тестові завдання:

1. Філософія із давньогрецької перекладається як:
  - A. Мудрість.
  - B. Знання.
  - +C. Любов до мудрості.
  - D. Медитація.
  - E. Шлях до істини.

2. На чому заснований життєвий (повсякденний) світогляд?
  - A. На знаннях, раціональній аргументації.
  - B. На вірі.
  - +C. На життєвому досвіді, орієнтації людини на досягнення практичної мети діяльності.
  - D. На традиції.
  - E. На теорії.

3. На чому базується релігійний світогляд?
  - A. На знаннях, раціональній аргументації.
  - +B. На вірі.
  - C. На життєвому досвіді.
  - D. На орієнтації людини на досягнення практичної мети діяльності.
  - E. На спотворенні інформації.

4. Філософія виникла в:
  - A. IV-III ст. до н.е.
  - B. I-II ст. н.е.
  - C. X-IX ст. до н.е.
  - D. V-VI ст. н.е.
  - +E. VII-VI ст. до н.е.

5. Перші відомі нам філософи з'явилися в:
  - +A. Стародавній Греції, Стародавній Індії, Стародавньому Китаї.
  - B. Стародавній Греції, Арабському Халіфаті, Імперії Карла Великого
  - C. Російській Імперії, Стародавній Греції, Стародавньому Римі.
  - D. Київській Русі, Стародавній Греції, Стародавній Індії.
  - E. Мозамбіку, Монголії, Молдові.

6. Одні з перших відомих грецьких філософів:
  - A. Фалес, Анаксимандр, Марк Аврелій.
  - B. Фалес, Арістотель, Анаксімен.
  - C. Фалес, Платон, Арістотель.
  - +D. Фалес, Анаксимандр, Анаксімен.
  - E. Фалес, Анаксімен, Геродот.

7. До форм культури відносяться (виберіть логічно несуперечливий варіант):

- A. Філософія, медицина, наука, фізика.
- +B. Міфологія, релігія, філософія, наука, мистецтво.
- C. Міфологія, релігія, фізика, наука, стоматологія.
- D. Релігія, християнство, іслам, філософія.
- E. Фізика, медицина, наука, філософія, релігія.

8. Антропоморфізм це:

- A. Особливість філософського світогляду, принципове нерозрізнення рослин, тварин і людини.
- B. Особливість міфологічного світогляду, надання звірам людських якостей
- C. Особливість філософського світогляду, надання людині звіриних якостей.
- D. Особливість релігійного світогляду, надання рослинам людських і звіриних якостей.
- +E. Особливість міфологічного світогляду, надання об'єктам природи людських якостей.

9. Нероздільність (синкретизм) сну і реальності, того, що здається, і дійсного – особливість:

- A. Філософського світогляду.
- B. Релігійного світогляду.
- +C. Міфологічного світогляду.
- D. Наукового світогляду.
- E. Релігійно-філософського світогляду.

10. Практика є критерієм перевірки істинності теоретичних положень в:

- +A. Науці.
- B. Філософії.
- C. Релігії.
- D. Міфології.
- E. Релігії і міфології.

11. Які передумови були найбільш важливими для виникнення філософії?

- +A. Поява у людей вільного часу і здібності до абстрактного мислення.
- B. Поява бібліотек.
- C. Виникнення мови.
- D. Матріархат.
- E. Виникнення міст.

12. Розділ філософії – вчення про мораль, норми поведінки людей:

- A. Естетика.
- +B. Етика.
- C. Логіка.
- D. Онтологія.
- E. Гносеологія.

13. Розділ філософії – вчення про буття:

- A. Естетика.
- B. Етика.
- C. Логіка.
- +D. Онтологія.
- E. Гносеологія.

14. Розділ філософії – вчення про прекрасне:

- +A. Естетика.

У. Етика.
З. Логіка.
D. Онтологія.
E. Гносеологія.

15. Розділ філософії, який вивчає знання і пізнання:

A. Онтологія.
+B. Гносеологія.
C. Аксиологія.
D. Етика.
E. Естетика.

16. Логіка як підрозділ філософії вивчає:

A. Природу цінностей.
+B. Форми мислення.
C. Буття.
D. Мораль.
E. Природу людини.

8. Література:

Список використаних джерел:

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. фонд «Міжнародний фонд дослідження освітньої політики» ; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. — К. : Таксон, 2016. — 234 с.
2. Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології. Навчальний посібник зі словником / Під редакцією доктора філософських наук, професора Н. Хамітова ; 4-е видання, перероблене та доповнене. — К. : КНТ, 2016. — 396 с.
3. Петрушенко В. Філософія (вступ до курсу, історія світової та української філософії, фундаментальні проблеми сучасної філософії) – Навчальний посібник / Віктор Петрушенко. — 2-ге вид., випр. — Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. — 596 с.
4. Петрушенко В. Філософія і методологія науки – Навчальний посібник / Віктор Петрушенко ; вид. 2-ге, випр. і доп. — Львів : Новий Світ – 2000, 2021. — 200 с.
5. Салій А.В. Історія філософії: навчальний посібник / Салій А.В., Зінченко Н.О., Біланов О.С. – Вид. 2-е, доповнене. – Полтава: Дивосвіт, 2018. – 192 с.
<http://elib.umsa.edu.ua/jspui/handle/umsa/5753>
6. Філософія: навчальний посібник / Ю.М. Вільчинський, Л.В. Северин-Мрачковська, О.Б. Гаєвська та ін. – Київ: КНЕУ, 2019. – 368 с. <http://kneu.edu.ua> get_file
7. Філософія науки : підручник / І. С. Добронравова, Л. І. Сидоренко, В. Л. Чуйко та ін. ; за ред. І. С. Добронравової. — К. : ВПЦ «Київський університет», 2018. — 255 с.
8. Філософія основних сфер і напрямів людської життєдіяльності : навчальний словник-довідник / За наук. ред. д. філос. наук., проф. В. Л. Петрушенка. — Львів : Новий Світ-2000, 2022. — С. 322–330. — Режим доступу : <https://repo.odmu.edu.ua:443/xmlui/handle/123456789/12836>

Семінарське заняття № 2

Тема. «Філософія стародавніх часів та середньовіччя» - 4 год.

1. Актуальність теми.

Філософія Стародавніх Греції та Риму є фундаментальною для європейської традиції взагалі. Без перевершення, основні західні філософські парадигми формуються саме за часів. Тут закладаються основи онтології (матеріалістичні та ідеалістичні тенденції), будуються гносеологічні, антропологічні, етичні, естетичні моделі. Багато філософських вчень, що з'явилися в більш пізні часи (середньовіччя, Ренесанс, Новий час) є наслідуванням сократівської лінії, платонізму, перипатетизму, атомізму Демокріта та вчень інших шкіл. Тому вивчення даної теми допоможе студентам зрозуміти особливості західного типу мислення, усвідомити вектор розвитку європейської філософії взагалі.

Суспільні процеси останніх двох десятиліть багато у чому обумовили зміни світоглядних позицій людей пострадянського простору. Сучасна людина знов повертає свій інтерес до буття Бога, Його взаємовідносин з людиною. Це не є проявом неосвіченості, навпаки, розуміння того, що досвідне далеко не вичерпує собою все існування, що може (а, для багатьох, має) існувати інша, над-досвідна (трансцендентна) сфера буття, завжди характеризувало людину багатовекторного, творчого мислення. Тому доречним є вивчення середньовічної думки, яка допоможе зрозуміти як сутність самого християнського віровчення, так і філософські питання, які виникають щодо тих чи інших його положень.

2. Загальна мета заняття.

Загальною метою заняття є з'ясування особливостей античної та середньовічної філософії, західного стилю мислення взагалі.

3. Конкретні цілі заняття:

- Здійснювати порівняльний аналіз східної та західної філософії.
- Розуміти матеріалістичні та ідеалістичні тенденції в античній філософії, особливості діалектичного бачення буття.
- Оцінювати вплив античної думки на подальший розвиток західної філософії, західного типу мислення.
- Розуміти специфіку середньовічної філософської думки.
- Аналізувати досягнення середньовічної схоластики у розвитку логіки

4. Питання до семінарського заняття, які мають бути обговорені.

1. Порівняльна характеристика східної та західної філософії: специфіка східного та західного осмислення відношення "людина - світ".
2. Антична філософія: передумови та джерела виникнення (міфологія, соціально-політичне середовище, вплив східного знання в галузі математики, астрономії).
3. Виникнення матеріалістичної та ідеалістичної тенденцій, становлення діалектики.
4. Перші грецькі філософи. Пошук першооснови всього існуючого.
5. Антропологічна лінія в античній філософії. Софісти та Сократ.
6. Об'єктивний ідеалізм в давньогрецькій філософії: платонівське вчення про «світ ідей» та «світ речей».
7. Атомістичний матеріалізм Демокріта.
8. Онтологія Аристотеля (критика платонівської концепції, вчення про чотири причини буття). Логічна система філософа.
9. Елліністичний та римський періоди античної філософії.
10. Духовні орієнтири європейської середньовічної філософії, її релігійний характер.
11. Основні етапи розвитку філософії середніх століть.

12. Особливості філософії середньовіччя: теоцентризм, схоластичність.
13. Патристика та схоластика.
14. Вчення Августина Аврелія та Боеція.
15. Дискусія про природу універсалій. Реалізм (Ансельм Кентерберійський, Гільом з Шампо) та номіналізм (Росцелін з Комп'єну). Концептуалізм П'єра Абеляра.
16. Філософія Томи Аквінського та її продовження в неотомізмі.
17. Питання про співвідношення віри та розуму. Докази буття Бога.
18. Проблема теодицеї.
19. Середньовічна містика.

5. Теми доповідей:

1. Антична філософія: періодизація та загальні тенденції.
2. Виникнення матеріалізму та ідеалізму.
3. Становлення діалектики в античній філософії.
4. Мілетська школа. Геракліт.
5. Піфагор. Школа елеатів.
6. Софісти і Сократ.
7. Вчення Платона.
8. Філософія Аристотеля.
9. Атомізм Демокрита.
10. Онтологія і етика Епікура. Принцип гедонізму.
11. Фаталізм у вченні стоїків.
12. Філософські джерела виникнення християнства в пізньому еллінізмі.
13. Віра та розум у питанні про буття Бога.
14. Релігійний фаталізм та спроби його подолання.
15. Теоцентризм і антропоцентризм в епоху середньовіччя: чи можливе ідейне поєднання?

6. Нові терміни.

«Космос», «хаос», «космоцентризм», «поліс», «діалектика», «першооснова», «субстанція», «гармонія», «буття», «сутність», «майевтика», «суб'єктивна діалектика», «ідея», «форма», «матерія», «атом», «жорсткий детермінізм», «м'який детермінізм», «випадковість», «необхідність», «гедонізм», «фаталізм», «пантеїзм», «Патристика», «схоластика», «теоцентризм», «антропоцентризм», «релігійний фаталізм», «теодицея», «універсалії», «реалізм», «номіналізм», «концептуалізм».

7. Тестові завдання:

1. Вища форма існування і діяльності, яка гідна вільної людини в уявленні стародавніх греків:
  - A. Війна.
  - B. Торгівля.
  - C. Матеріальне виробництво.
  - D. Спортивні ігри.
  - +E. Поглиблене споглядання.

2. Одним з «семи мудреців» і засновником мілетської школи в Стародавній Греції був:
  - +A. Фалес.
  - B. Маркс.
  - C. Аристотель.
  - D. Нерон.
  - E. Цицерон.

3. Представники школи м. Мілет:
  - A. Фалес, Анаксимандр, Геракліт.
  - B. Фалес, Анаксімен, Ксенофан.
  - +C. Фалес, Анаксимандр, Анаксімен.
  - D. Фалес, Анаксімен, Геракліт.

Е. Фалес, Анаксимандр, Парменід.

4. Фалес у якості субстанції, що лежить в основі речей, бачив:

- А. Вітер.
- В. Повітря.
- С. Вогонь.
- Д. Землю.
- +Е. Воду.

5. „Апейрон” – це:

- А. Безмежна матеріальна першооснова у вченні Геракліта.
- В. Безмежна духовна першооснова у вченні Анаксімена.
- +С. Безмежна матеріальна першооснова у вченні Анаксимандра.
- Д. Безмежна духовна першооснова у вченні Анаксимандра.
- Е. Безмежна матеріальна першооснова у вченні Парменіда.

6. Анаксимен вважав першоосновою всього існуючого:

- А. Вітер.
- +В. Повітря.
- С. Вогонь.
- Д. Землю.
- Е. Воду.

7. Хто вчив, що першооснова всього – вогонь?

- А. Платон.
- В. Парменід.
- С. Фалес.
- Д. Анаксимен.
- +Е. Геракліт.

8. Число – це:

- А. Матеріальне начало буття, символ якісної визначеності всього існуючого в ученні Піфагора.
- +В. Ідеальне начало буття, символ кількісної визначеності всього існуючого в ученні Піфагора.
- С. Ідеальне начало буття, символ кількісної визначеності всього існуючого в ученні Фалеса.
- Д. Ідеальне начало буття, символ якісної визначеності всього існуючого в ученні Піфагора.
- Е. Матеріальне начало буття, символ кількісної визначеності всього існуючого в ученні Піфагора.

9. Закінчіть фразу і вкажіть її автора: „Буття є ...”

- А. його не може не бути – Платон.
- +В. а небуття немає – Парменід.
- С. чи його немає – нам не відомо – Сократ.
- Д. і небуття є – Анаксимен.
- Е. життя немає – Рабінович.

10. Апорія Зенона:

- +А. „Ахіллес та Черепаха”.
- В. „Ахіллес та Крокодил”.
- С. „Одісей та Черепаха”.
- Д. „Аякс та Черепаха”.

Е. „Ахіллес та Мавпа”.

11. Апоріями Зенон показує:

А. Відсутність руху в нашому досвіді.

В. Неможливість руху ні в досвіді, ні в бутті.

+С. Складність логічного аналізу руху.

Д. Можливість логічного оволодіння рухом як категорією буття.

Е. Можливість логічного оволодіння рухом як категорією досвіду.

12. Представниками школи софістів були:

+А. Протагор, Горгій, Гіппій.

В. Продік, Гіппій, Платон.

С. Протагор, Сократ, Платон.

Д. Протагор, Горгій, Парменід.

Е. Гіппій, Платон, Аристотель.

13. Теза, яка є однією з основних в філософії Сократа: „Пізнай...”

А. світ – пізнаєш себе.

В. світ у всіх його явищах.

+С. самого себе.

Д. себе – пізнаєш друга.

Е. друга – пізнаєш себе.

14. Вкажіть правильний варіант:

А. Учнем Сократа був Аристотель, учнем Аристотеля – Платон.

В. Учнем Аристотеля був Платон, учнем Платона – Сократ.

С. Учнем Платона був Аристотель, учнем Аристотеля – Сократ.

Д. Учнями Платона були Сократ і Аристотель.

+Е. Всі варіанти не вірні.

15. Школа Платона мала назву:

А. Лікей.

В. Гімназія.

+С. Академія.

Д. Сад.

Е. Університет.

16. Школа Аристотеля мала назву:

+А. Лікей.

В. Гімназія.

С. Академія.

Д. Сад.

Е. Університет.

17. Вкажіть твір Платона, написаний у формі монологу:

А. «Федр».

В. «Держава».

С. «Бенкет».

Д. «Гіппій Більший».

+Е. «Апологія Сократа».

18. Представникові об'єктивно-ідеалістичного світогляду Платону належить думка:

+А. Світ ідей – буття, світ речей – тіні буття.

В. Світ є число і гармонія.

- C. Світ розділено на форми і їх втілення.
- D. Світ є діалектичний зв'язок «буття» і «ніщо».
- E. Світ є гармонія мікрокосму і макрокосму.

19. Згідно з Платоном:

- A. Річ і ідея існують незалежно.
- B. Річ – праобраз ідеї.
- +C. Ідея – праобраз речі.
- D. Узагальнюючи ознаки різних речей одного роду, людина породжує ідею – родове поняття.
- E. Узагальнюючи ознаки різних ідей, людина породжує речі.

20. Суб'єктом свободи, згідно до платонівської теорії «ідеальної держави», є:

- A. Особа.
- B. Вибрані.
- +C. Сама держава.
- D. І особа, і держава.
- E. Всі, хто усвідомив природну необхідність.

21. За Демокрітом, субстанція є поєднання:

- A. Молекул і порожнечі.
- B. Різних молекул.
- C. Протонів і електронів.
- +D. Атомів і порожнечі.
- E. Землі, води, вогню і повітря.

22. Твором Аристотеля не є:

- A. «Органон».
- +B. «Новий органон».
- C. «Про частини тварин».
- D. «Метафізика».
- E. «Політика».

23. Аристотель наполягає на наступному:

- A. Форма пасивна, матерія активна.
- +B. Форма активна, матерія пасивна.
- C. Активні і матерія, і форма.
- D. Пасивні і матерія, і форма.
- E. Матерія сама творить в собі форми.

24. Серед причин, що визначають буття кожної речі, за Аристотелем, відсутня:

- +A. Проміжна.
- B. Кінцева.
- C. Матеріальна.
- D. Формальна.
- E. Діюча.

25. Період патристики датується:

- A. IV – I ст. до н.е.
- +B. II – VIII ст. н.е.
- C. II – V ст. н.е.
- D. XI – XIV ст. н.е.
- E. I ст. до н.е. – II ст. н.е.

26. Вкажіть представника схоластики:

- A. Василій Великий.
- B. Августин Аврелій.
- C. Боецій.
- D. Оріген.
- +E. Тома Аквінський.

27. "Вірую, бо абсурдно". Хто автор цієї думки?

- A. Августин Аврелій.
- B. Тома Аквінський.
- +C. Тертулліан.
- D. К. Маркс.
- E. Апостол Павло.

28. Хто в середньовіччі розробив систему 5-ти доказів буття Бога ?

- A. Аристотель.
- B. Аль-Фарабі.
- C. Августин.
- +D. Тома Аквінський.
- E. Тертулліан.

29. Позиція, згідно з якою загальні поняття існують до речей, має назву:

- A. Помірний реалізм.
- B. Крайній номіналізм.
- C. Концептуалізм.
- D. Помірний номіналізм.
- +E. Крайній реалізм.

30. Згідно з переконаннями крайніх номіналістів:

- +A. Універсалії як імена існують після речей.
- B. Універсалії як речі породжують нові речі.
- C. Універсалії як поняття існують після речей.
- D. Універсалії існують до речей.
- E. Універсалії як речі існують після імен.

31. Релігійно-фаталістичним може бути назване вчення про людину та її діяльність:

- A. Тома Аквінського.
- +B. Августина Аврелія.
- C. Боеція.
- D. Ф. Ніцше.
- E. Піко делла Мірандолли.

32. Теодіцея – це проблема:

- A. Виявлення Божої Суті.
- B. Визначення співвідношення Божественного Промислу і людської свободи.
- C. Доказу буття Бога.
- D. Виправдання людини.
- +E. Виправдання Бога.

Список використаних джерел:

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. фонд «Міжнародний фонд дослідження освітньої політики» ; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. — К. : Таксон, 2016. — 234 с.
2. Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології. Навчальний посібник зі словником / Під редакцією доктора філософських

наук, професора Н. Хамітова ; 4-е видання, перероблене та доповнене. — К .: КНТ, 2016. — 396 с.

3. Петрушенко В. Філософія (вступ до курсу, історія світової та української філософії, фундаментальні проблеми сучасної філософії) – Навчальний посібник / Віктор Петрушенко. — 2-ге вид., випр. — Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. — 596 с.

4. Петрушенко В. Філософія і методологія науки – Навчальний посібник / Віктор Петрушенко ; вид. 2-ге, випр. і доп. — Львів : Новий Світ – 2000, 2021. — 200 с.

5. Салій А.В. Історія філософії: навчальний посібник / Салій А.В., Зінченко Н.О., Біланов О.С. – Вид. 2-е, доповнене. – Полтава: Дивосвіт, 2018. – 192 с.
<http://elib.umsa.edu.ua/jspui/handle/umsa/5753>

6. Філософія: навчальний посібник / Ю.М. Вільчинський, Л.В. Северин-Мрачковська, О.Б. Гаєвська та ін. – Київ: КНЕУ, 2019. – 368 с. <http://kneu.edu.ua> get_file

7. Філософія науки : підручник / І. С. Добронравова, Л. І. Сидоренко, В. Л. Чуйко та ін. ; за ред. І. С.Добронравової. — К. : ВПЦ «Київський університет», 2018. — 255 с.

8. Філософія основних сфер і напрямів людської життєдіяльності : навчальний словник-довідник / За наук. ред. д. філос. наук., проф. В. Л. Петрушенка. — Львів : Новий Світ-2000, 2022. — С. 322–330. — Режим доступу : <https://repo.odmu.edu.ua:443/xmlui/handle/123456789/12836>

Семінарське заняття № 3

Тема. «Розвиток філософського знання від Ренесансу до Новітнього часу» - 4 год.

1. Актуальність теми.

Епоха Нового часу є визначною для науки в сучасному її розумінні. В цей період працюють такі видатні вчені як Декарт, Ньютон, Бойль, Гук, Лаплас, Ломоносов та ін. Філософія жваво реагувала на бурхливий розвиток природничо-наукового знання: з'являються нові системи методології пізнання, спроби побудування моделі світу. Актуальність цієї теми безперечна: її вивчення надасть змогу студенту в новому світлі побачити відомі йому з курсів фізики, математики, хімії проблеми, зрозуміти фундаментальні основи і вектори розвитку науки в наступні століття.

Особливу увагу слід приділити вивченню філософії представників німецької класичної філософії, оскільки вона багато в чому обумовила подальші характер та спрямованість людської думки. Принципове протиставлення Кантом феномену («явища») та ноумену («сутності речі») знайшло свій подальший розвиток в низці вчень XIX-XX ст. (в XX

ст. Б. Рассел зауважить, що якщо б не було різниці між явищем та сутністю, вся наука не мала б сенсу). Гегелівський діалектичний метод буде прийнятий не тільки ідеалістами – послідовниками видатного філософа, але і представниками матеріалістичного табору.

Вчення мислителів Новітнього часу задали орієнтири мислення на десятиріччя вперед. Питання щодо людського буття, взаємовідносин Бога і людини ніколи не втрачали своєї актуальності, і осмислення цих питань в працях екзистенціалістів, персоналістів, неотомістів знайшло своє культивування та розвиток і в філософії сьогодення. Прогрес науки (а другий та третій його етапи приходяться на кін. XIX-XX ст.), зокрема, медицини, зумовив виникнення відповідного дискурсу в рамках філософії науки, маховик якого розкручується з кожним роком все скоріше. Таким чином, ознайомлення з даною темою допоможе студенту увійти в сучасну науково-філософську проблематику, та, у якоїсь мірі, – оволодіти іншими дисциплінами, що заплановані університетськими планами

2. Загальна мета заняття.

Загальною метою заняття є осмислення специфіки філософії Нового та Новітнього часу, її значущості для подальшого розвитку філософського та наукового знання.

3. Конкретні цілі заняття:

- Демонструвати розуміння специфіки філософії XVII-сер. XIX ст., її зв'язок з розвитком природознавства.
- Аналізувати досягнення онтологічної та гносеологічної думки Нового часу, важливість запропонованих в цей час дослідницьких шляхів для розвитку загальнонаукового знання.
- Демонструвати розуміння специфіки ідеалістичного та матеріалістичного напрямків німецької класичної філософії.
- Здійснювати порівняльний аналіз філософських парадигм Новітнього часу (др. пол. XIX-XX ст.) та минулих епох.
- Оцінювати вплив сучасної методології на розвиток частнонаукового знання (зокрема, медичного).

4. Питання до семінарського заняття, які мають бути обговорені.

4. Питання до семінарського заняття, які мають бути обговорені.
1. Наукова революція XVI-XVII століть та її роль у формуванні нової картини світу.
2. Проблема методу пізнання. Емпіризм та раціоналізм. Філософія Ф.Бекона та Р.Декарта.
3. Онтологія Нового часу: дуалізм та монізм (Р.Декарт та Б.Спіноза).
4. Французьке Просвітництво.
5. Суб'єктивістська тенденція філософії Нового часу: Дж.Берклі, Д.Юм.
6. Вчення І.Канта про пізнання, сутність речі («річ-у-собі») та її явище, поняття апіорного та апостеріорного знання.
7. Кант про дуалізм природного і морального в людині. «Категоричний імператив».
8. Суб'єктивний ідеалізм І.Г.Фіхте.
9. Об'єктивний ідеалізм Г.В.Ф.Гегеля.
10. Вчення Ф.В.Й.Шеллінга.
11. Антропологічний матеріалізм Л.Фейєрбаха.
12. К.Маркс і Ф.Енгельс: від гегельянства до радикального оновлення філософії.
13. Пошук нових орієнтирів в філософії.
14. Позитивізм О.Конта.
15. Волюнтаризм А.Шопенгауера та Ф.Ніцше.
16. Екзистенціалізм і персоналізм: загальна характеристика. Вчення М.Гайдеггера, А.Камю, Ж.-П.Сартра.
17. Релігійна філософія. Неотомізм.
18. Неопозитивізм та постпозитивізм про нові орієнтири філософського знання. Принципи верифікації та фальсифікації висловів.
19. Філософія історії та культури О.Шпенглера.

5. Теми доповідей:

1. Механіцизм як одна з сторін філософської думки XVII-XVIII ст.
2. Жорсткий детермінізм і заперечення свободи волі людини у філософії Б.Спінози.
3. Французький матеріалізм (П.Гольбах, Ж.Ламетрі, Д.Дідро).
4. Філософія І.Канта, її суперечливий характер, гуманізм та агностицизм.
5. Свобода та необхідність: Кант та Гегель.
6. Г.В.Ф. Гегель: категорії, закони і принципи діалектики (загальна характеристика).
7. Філософія мистецтва Ф.В.Й.Шеллінга.
8. Фейєрбахівська філософія релігії.
9. Діалектико-матеріалістична філософія.
10. Вплив німецької класики на вчення представників вітчизняної думки.
11. Комуністичне суспільство: ідея та спроба втілення.
12. Ірраціоналізм в філософії Новітнього часу.
13. «Критичний раціоналізм» Р.Поппера.
14. Поняття «парадигми» у вченні Т.Куна.

6. Нові терміни.

«Механіцизм», «емпіризм», «раціоналізм», «аналіз», «синтез», «індукція», «дедукція», «вроджені ідеї», «атрибут», «модус», «річ-для-нас», «річ-у-собі», «трансцендентність», «антиномії», «апріорне знання», «Світова Ідея», «об'єктивна діалектика», «об'єктивний ідеалізм», «суб'єктивний ідеалізм», «антропологічний матеріалізм», «антропотейзм», «діалектичний матеріалізм», «суспільно-економічна формація», «позитивізм», «неопозитивізм», «постпозитивізм», «критичний раціоналізм», «волютаризм», «екзистенціалізм», «персоналізм», «ірраціоналізм», «верифікація», «фальсифікація», «парадигма».

7. Тестові завдання:

1. Онтологічні погляди Декарта в своїй суті:
  - +А. Дуалістичні.
  - В. Пантеїстичні.
  - С. Метафізико-матеріалістичні.
  - Д. Ідеалістичні.
  - Е. Діалектико-матеріалістичні.

2. Дуалізму традиційно протиставляють:
  - А. Діалектичний матеріалізм.
  - В. Пантеїзм.
  - С. Вульгарний матеріалізм.
  - Д. Ідеалізм.
  - +Е. Монізм.

3. Закінчить думку Спінози: «Субстанція .»):
  - А. духовна – причина матеріальної.
  - В. матеріальна – причина духовної.
  - +С. є причиною самої себе.
  - Д. потребує причини незважаючи на свою вічність.
  - Е. включає дві незалежні субстанції: духовну і матеріальну.

4. З погляду Спінози, випадком люди називають те,...
  - А. що не необхідне.
  - +В. причин чого вони не знають.
  - С. що не має причини.
  - Д. що відбувається врозріз з природним, закономірним ходом подій.
  - Е. що не закономірно.

5. «Категоричний імператив» в етичному вченні І.Канта:
  - А. Закон природи.

- В. Метод пізнання.
- С. Закон буття.
- +D. Моральний закон.
- Е. Естетичний ідеал.

6. Філософська позиція Дж.Берклі та І.Г.Фіхте:

- А. Вульгарний матеріалізм.
- В. Діалектичний матеріалізм.
- С. Дуалізм.
- D. Об'єктивний ідеалізм.
- +Е. Суб'єктивний ідеалізм.

7. Г.В.Ф.Гегель вважає, що:

- А. Першоосною всього є вічно незмінна Абсолютна Ідея.
- В. Першоосною всього є вічно незмінна Абсолютна Матерія.
- +С. Першоосною всього є Абсолютна Ідея, що саморозвивається.
- D. Першоосною всього є Абсолютна Матерія, що саморозвивається.
- Е. Першоосною всього є породжена людським мисленням Абсолютна Ідея, що вічно розвивається.

8. З погляду Гегеля, до розвитку здатні:

- А. Світова Ідея і (як наслідок) природа.
- В. Природна субстанція і (як наслідок) мислення людини.
- С. Мислення людини і (як наслідок) Світова Ідея.
- +D. Світова Ідея і (як наслідок) мислення людини.
- Е. Природна субстанція і (як наслідок) Світова Ідея.

9. Відповідно до трьох стадій розвитку Абсолютної Ідеї у філософії Гегеля виділяються три частини: логіка, філософія природи і:

- +А. Філософія Духу.
- В. Філософія людини.
- С. Філософія людського духу.
- D. Філософія суспільства.
- Е. Філософія культури.

10. Матеріалізм Л.Фейєрбаха традиційно називають:

- А. Діалектичним.
- В. Вульгарним.
- +С. Антропологічним.
- D. Атеїстичним.
- Е. Соціологічним.

11. Вкажіть правильний варіант визначення ідеального за К.Марксом:

- А. «Ідеальне є не що інше, як Абсолютна Ідея і людське мислення».
- В. «Ідеальне є не що інше, як об'єктивно існуюче нематеріальне начало».
- С. «Ідеальне є не що інше, як матеріальне, в яке втілилося духовне».
- D. «Ідеальне є все, що породжене Абсолютним Духом».
- +Е. «Ідеальне є не що інше, як матеріальне, пересажене в людську голову і перетворене в ній».

12. Твір «Анти-Дюрінг» належить перу:

- А. Гегеля.
- +В. Енгельса.
- С. Маркса.

- D. Леніна.
- E. Фейєрбаха.

13. Засновником позитивізму був:

- A. Гегель.
- B. Кант.
- +C. Конт.
- D. Кун.
- E. Карнап.

14. Стихійні життєві пориви, інстинкти, волю бачили визначальними чинниками людської життєдіяльності:

- A. Гегель і Конт.
- B. Гегель і Шопенгауер.
- C. Гегель і Ніцше.
- D. Маркс і Ніцше.
- +E. Шопенгауер і Ніцше.

15. Філософська течія, яка ставить у центр уваги індивідуальні сенсо-життєві питання людського існування (провини, відповідальності, свободи вибору, життя і смерті):

- A. Неопозитивізм.
- B. Прагматизм.
- C. Неотомізм.
- +D. Екзистенціалізм.
- E. Герменевтика.

16. Одна з провідних тез екзистенціалізму:

- +A. «Існувати – означає бути в настрої».
- B. «Існувати – означає бути сприйманим».
- C. «Мислю, отже, – існую».
- D. «Існувати – означає існувати в душі».
- E. «Існувати – добре, а добре існувати – ще краще».

17. Представником неотомізму не був:

- +A. А. Камю.
- B. Ж. Маритен.
- C. Е. Жильсон.
- D. Ю. Бохенський.
- E. Г. Веттер.

18. Для Н. Бердяєва свобода – це:

- A. Свобода слова.
- B. Свобода вибору.
- C. Свобода совісті.
- D. Свобода пізнання.
- +E. Свобода творчості.

19. Н. Бердяєв затверджує пріоритет:

- A. Соціуму.
- +B. Особи.
- C. Верховного правителя.
- D. Сильних.
- E. Держави.

Список використаних джерел:

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. фонд «Міжнародний фонд дослідження освітньої політики» ; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. — К. : Таксон, 2016. — 234 с.
2. Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології. Навчальний посібник зі словником / Під редакцією доктора філософських наук, професора Н. Хамітова ; 4-е видання, перероблене та доповнене. — К. : КНТ, 2016. — 396 с.
3. Петрушенко В. Філософія (вступ до курсу, історія світової та української філософії, фундаментальні проблеми сучасної філософії) – Навчальний посібник / Віктор Петрушенко. — 2-ге вид., випр. — Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. — 596 с.
4. Петрушенко В. Філософія і методологія науки – Навчальний посібник / Віктор Петрушенко ; вид. 2-ге, випр. і доп. — Львів : Новий Світ – 2000, 2021. — 200 с.
5. Салій А.В. Історія філософії: навчальний посібник / Салій А.В., Зінченко Н.О., Біланов О.С. – Вид. 2-е, доповнене. – Полтава: Дивосвіт, 2018. – 192 с. <http://elib.umsa.edu.ua/jspui/handle/umsa/5753>
6. Філософія: навчальний посібник / Ю.М. Вільчинський, Л.В. Северин-Мрачковська, О.Б. Гаєвська та ін. – Київ: КНЕУ, 2019. – 368 с. http://kneu.edu.ua/get_file
7. Філософія науки : підручник / І. С. Добронравова, Л. І. Сидоренко, В. Л. Чуйко та ін. ; за ред. І. С.Добронравової. — К. : ВПЦ «Київський університет», 2018. — 255 с.
8. Філософія основних сфер і напрямів людської життєдіяльності : навчальний словник-довідник / За наук. ред. д. філос. наук., проф. В. Л. Петрушенка. — Львів : Новий Світ-2000, 2022. — С. 322–330. — Режим доступу : <https://repo.odmu.edu.ua:443/xmlui/handle/123456789/12836>

Семінарське заняття № 4

Тема. «Категорія "буття" в філософії. Основні форми буття. Специфіка людського буття» - 2 год.

1. Актуальність теми.

Кожна наука (зокрема, медицина) спрямована на пізнання тієї чи іншої сфери буття, але людина ніколи не задовольнялася вузькоспеціалізованістю. Вона прагнула цілісного світорозуміння, і це виводило і виводить її за межі конкретного знання. Дослідницький пошук щодо питань онтології (про походження світу, джерело всього існуючого, співвідношення матеріального та ідеального) надає не тільки загальну картину світу. Онтологічне рішення породжує фундаментальні положення конкретної науки і спрямовує її подальший розвиток. Розуміння буття і його форм обумовлює, наприклад, в медицині, вирішення питання про сутність життя та смерті, про шляхи лікування і т.і. Тому важливим є вивчення теми буття, що надасть майбутньому фахівцю загальні знання щодо відношення людини та світу, сучасних уявлень про духовне та матеріальне, подальших перспектив світопізнання.

2. Загальна мета заняття.

Загальною метою заняття є осмислення категорії буття, основних його форм, зокрема буття людини, розуміння фундаментальності онтології у вирішенні конкретно-наукових (медичних) питань.

3. Конкретні цілі заняття:

- Аналізувати філософський зміст поняття "буття" в його історичному розвитку.
- Пояснювати структуру буття та закономірності взаємозв'язку його основних форм. Пояснювати специфіку людського буття.
- Розуміти зв'язок змісту буття духовного та соціального з діяльністю людини (зокрема, лікаря).

4. Питання до семінарського заняття, які мають бути обговорені.

1. Категорія буття як вихідне філософське поняття, його світоглядне та методологічне значення. Буття духовне та матеріальне.
2. Світ як сукупна реальність, єдність матеріального та духовного, природи та людини.
3. Проблема людського буття. Буття людини як єдність об'єктивної та суб'єктивної реальності.
4. Діалектика природного, біологічного та соціального в людині.
5. Життя та смерть, здоров'я та хвороба людини (медичний та філософський аспекти).

5. Теми доповідей:

1. Проблема буття в історії філософії.
2. Структура буття: об'єктивна та суб'єктивна реальність.
3. Природа, сутність та призначення людини.
4. Буття людини як основна проблема екзистенціалізму.
5. Лікувально-профілактична діяльність суспільства як вид діяльності людини.
6. Взаємодія інтелекту, волі та емоцій у діяльності людини. Реальність думок та вчинків людини у соціальному просторі.

6. Нові терміни.

«Буття», «буття всезагальне», «буття особливе», «буття одиничне», «сутність», «існування», «потенція», «акт», «духовне», «матеріальне», «гомінідна тріада», «евтаназія», «танатологія»

7. Тестові завдання:

1. У якій думці найадекватніше визначається категорія буття?
А. Буття – це матеріальний світ.
В. Буття – це безмежний Всесвіт.
С. Буття – це все форми психічної діяльності.
+D. Буття – це все, що існує.
Е. Буття не існує, є тільки небуття.
2. Поняття «Esse» і «essentia» перекладаються з латинської як:
А. Існування і сутність відповідно.
В. Сутність і існування відповідно.
+С. Буття і сутність відповідно.
D. Сутність і буття відповідно.
Е. Буття і існування відповідно.
3. Виберіть правильний варіант:
+А. Буття – це все суще, а існування – це буття одиничного, конкретного.
В. Буття – це буття одиничного, конкретного, а існування – це все суще.
С. Буття – це все об'єктивно суще, а існування – це буття одиничного, конкретного тільки в людській свідомості.
D. Буття – це все суще, а існування неможливе.
Е. Буття неможливе, можливо тільки існування одиничного, конкретного.

4. Першоосновою світу є духовне начало. Це положення відстоює:

- A. Філософія.
- B. Матеріалізм.
- C. Утилітаризм.
- D. Прагматизм.
- +E. Ідеалізм.

5. Потенція і акт у філософії розрізняються як:

- A. Дійсне і можливе буття відповідно.
- +B. Можливе і дійсне буття відповідно.
- C. Реальне і можливе буття відповідно.
- D. Реальне і дійсне буття відповідно.
- E. Сексуальна можливість і статевий контакт відповідно.

6. З погляду матеріалістів XIX-XX ст., духовне – це:

- A. Світовий початок.
- B. Абсолютний Дух.
- C. Людська душа і Абсолютний Дух.
- D. Тільки людська душа.
- +E. Людська свідомість і результати її діяльності.

7. Яка думка відповідає ідеалістичному баченню буття?

- A. Ідеї повинні відповідати речам.
- +B. Речі повинні відповідати ідеям.
- C. Повинно бути взаємодоповнення між речами і ідеями.
- D. Ідей не існує до речей.
- E. Ідеї є лише відображенням матеріального світу.

8. Щось внутрішнє, глибинне, відносно стійке, таке, що визначає природу того або іншого предмету, явища, процесу, – це:

- +A. Сутність.
- B. Необхідність.
- C. Явище.
- D. Субстанція.
- E. Форма.

9. Вкажіть правильний варіант:

У «гомінідну тріаду» не входить така відмінність людини від тварин, як:

- A. Високорозвинений головний мозок.
- B. Розвинута рука.
- C. Прямоходіння.
- +D. Мовленнєвий апарат.
- E. Поняття «гомінідної тріади» не існує, є поняття «гомінідної дуади».

10. Спроба поєднання у вченні про походження людини ідей природної еволюції і Божественного Творчого Акту властива:

- A. Традиційним релігійно-філософським концепціям.
- B. Природничонауковим концепціям.
- C. Матеріалістичним концепціям.
- D. Біогенетичним концепціям.
- +E. Новорелігійним концепціям.

11. Антропогенез почався:

- A. Близько 1 млн. років тому.
- B. Близько 0,5 млн. років тому.
- C. Близько 100 тис. років тому.
- D. Близько 40 тис. років тому.
- +E. Близько 3 млн. років тому.

12. Єдиним регулятором діяльності людини є його власна воля. Така позиція – ядро:

- A. Жорсткого детермінізму.
- B. М'якого детермінізму.
- C. Провіденціалізму.
- D. Релігійного фаталізму.
- +E. Волюнтаризму.

13 Абсолютизація свободи волі людини властива:

- +A. Ф.Ніцше.
- B. К.Марксу.
- C. Б.Спінозі.
- D. І.Канту.
- E. Сенеці.

14. Сутність людини у всіх її вимірах вивчає:

- A. Філософська пропедевтика.
- +B. Філософська антропологія.
- C. Герменевтика.
- D. Синергетика.
- E. Етика.

Список використаних джерел:

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. фонд «Міжнародний фонд дослідження освітньої політики» ; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. — К. : Таксон, 2016. — 234 с.
2. Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології. Навчальний посібник зі словником / Під редакцією доктора філософських наук, професора Н. Хамітова ; 4-е видання, перероблене та доповнене. — К. : КНТ, 2016. — 396 с.
3. Петрушенко В. Філософія (вступ до курсу, історія світової та української філософії, фундаментальні проблеми сучасної філософії) – Навчальний посібник / Віктор Петрушенко. — 2-ге вид., випр. — Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. — 596 с.
4. Петрушенко В. Філософія і методологія науки – Навчальний посібник / Віктор Петрушенко ; вид. 2-ге, випр. і доп. — Львів : Новий Світ – 2000, 2021. — 200 с.
5. Салій А.В. Історія філософії: навчальний посібник / Салій А.В., Зінченко Н.О., Біланов О.С. – Вид. 2-е, доповнене. – Полтава: Дивосвіт, 2018. – 192 с. <http://elib.umsa.edu.ua/jspui/handle/umsa/5753>
6. Філософія: навчальний посібник / Ю.М. Вільчинський, Л.В. Северин-Мрачковська, О.Б. Гаєвська та ін. – Київ: КНЕУ, 2019. – 368 с. <http://kneu.edu.ua> get_file
7. Філософія науки : підручник / І. С. Добронравова, Л. І. Сидоренко, В. Л. Чуйко та ін. ; за ред. І. С.Добронравової. — К. : ВПЦ «Київський університет», 2018. — 255 с.
8. Філософія основних сфер і напрямів людської життєдіяльності : навчальний словник-довідник / За наук. ред. д. філос. наук., проф. В. Л. Петрушенка. — Львів : Новий Світ-2000, 2022. — С. 322–330. — Режим доступу : <https://repo.odmu.edu.ua:443/xmlui/handle/123456789/12836>

Тема. «Філософська проблема матерії та її основних характеристик.» - 2 год.

1. Актуальність теми.

Світ, у якому ми живемо і частиною якого ми є, — це матеріальний світ. Він містить у собі предмети та процеси, які перетворюються, виникають і зникають, відображаються в нашій свідомості та існують незалежно від неї. Як кожен із цих предметів окремо, так і предметні спільноти можуть бути розглянуті у якості об'єктів дослідження в рамках тієї чи іншої науки (зокрема, медицини). Але вони самі по собі не в змозі надати всеохоплюючого поняття матерії – тут на допомогу приходить філософське узагальнення, з результатів якого дедуктивно виводяться відповідні конкретні положення, які потім використовуються в спеціальних науках. Тому для глибокого розуміння сутності явищ та процесів матеріального світу необхідним і актуальним є вивчення відповідної теми курсу філософії.

Свідомість – родова ознака людини, що виокремлює його із світу тварин. Воно є основою нашого досвіду, активне начало практичного і пізнавального відношення людини до дійсності. Саме свідомість є сенсообразуючим джерелом міркування, началом, що породжує світ життєвих та наукових понять, без якого неможливо уявити життя людини. Світ свідомості представляє предмети, речі, їхні властивості і відношення в особливих ідеальних формах, відображує явища дійсності і через мову має можливість виразити свій смисловий зміст в знакових формах. Лікування хворого неможливе без врахування особливостей його свідомості: пізнавальних можливостей, емоційно-ціннісних схильностей, тому оволодіння цією темою допоможе майбутньому фахівцю більш грамотно побудувати стратегію подолання хвороби.

2. Загальна мета заняття.

Загальною метою заняття є осмислення категорії матерії, основних її характеристик, розуміння обумовленості рішення конкретно-наукових (зокрема, медичних) задач певним баченням співвідношення матеріального та духовного. Для того щоб з'ясувати останнє, потрібно виявити структуру та основні ознаки свідомості, розглянути обумовленість рішення конкретно-наукових (зокрема, медичних) задач певним баченням сутності свідомості, її взаємозв'язку з фізіологією людини.

3. Конкретні цілі заняття:

- Інтерпретувати філософське поняття "матерії" для розуміння об'єктивних характеристик та станів організму людини.
- Розуміти поняття "рух", розрізняти види руху.
- Пояснювати поняття "простору" та "часу", зміст та закономірності прояву "біологічного простору" та "біологічного часу").
- Пояснювати проблему свідомості в філософії.
- Розуміти взаємозв'язок фізіологічного та психічного в людині.
- Пояснювати структуру та ознаки свідомості

4. Питання до семінарського заняття, які мають бути обговорені.

1. Категорія «матерія» та її фундаментальне значення в філософії і науковому пізнанні.
2. Людський організм як органічна єдність природного, біологічного та соціального – об'єкт лікарської діяльності.
3. Поняття "рух". Різноманітність форм руху, їх класифікація.
4. Простір та час як основні форми та атрибути матерії.
5. Розвиток природничо-наукових уявлень про простір та час.
6. Біологічний простір та час.
7. Матеріальна єдність світу.
8. Сучасна наука про системно-структурну організацію матеріального світу.
9. Проблема змінюваності світу та його розвитку.
10. Місце синергетики в поясненні світу.

11. Категорія "свідомість": її науковий, філософський зміст, ставлення матеріалізму та ідеалізму до проблеми свідомості.

12. Аналіз концепцій свідомості в історії філософії: гілозоїзм, вульгарний матеріалізм, фрейдизм, біхевіоризм, психологічний напрям.

13. Природничо-науковий аспект свідомості: взаємозв'язок фізіологічного та психічного.

14. Соціально-філософський аспект проблеми свідомості.

15. Структура свідомості. Ознаки свідомості.

16. Свідоме та несвідоме в психіці людини, фрейдизм та неофрейдизм в поясненні структури людської психіки та природи і ролі підсвідомого

5. Теми доповідей:

1. Сучасна наука про будову (структуру) і властивості об'єктивного світу та категорія матерії.

2. Сутність біологічної форми руху, критика механістичного та віталістичного її розуміння.

3. Теорія відносності про єдність матерії, руху, простору, часу.

4. Значення вчення про єдність світу для розуміння сутності хвороб людини.

5. Свідомість та мова.

6. Самосвідомість в структурі свідомості людини.

7. Місце психотерапії у структурі лікувальної діяльності.

6. Нові терміни.

«Матерія», «природа», «рух», «простір», «час», «біологічний простір», «біологічний час», «Свідомість», «гілозоїзм», «вульгарний матеріалізм», «біхевіоризм», «підсвідоме», «самосвідомість», «архетип».

7. Тестові завдання:

1. Матеріальне ідентифікується:

A. Тільки приладами.

B. Тільки органами чуття.

C. Розумом.

+D. Органами чуття і / або приладами.

E. Інтуїцією.

2. Вкажіть правильний варіант. Атрибутами матерії є:

A. Структурність і мислення.

B. Мислення і протяжність.

+C. Рух і структурність.

D. Рух і мислення.

E. Поняття атрибутів матерії логічно некоректно.

3. Відповідає сучасному науковому розумінню простору і часу наступне положення:

A. Простір і час – це форми людської свідомості.

B. Простір і час – це форми соціального узгодження досвіду різних людей.

C. Простір і час – базові умови буття.

D. Простір і час – спосіб, за допомогою якого ми сприймаємо речі.

+E. Простір і час – це категорії, які відображають основні форми існування матерії.

4. Концепції простору і часу І.Ньютона і А.Ейнштейна називаються відповідно:

A. Субстанціальна і «уявного часу».

B. Реляційна і «уявного часу».

+C. Субстанціальна і реляційна.

D. Відносності і реляційна.

Е. Субстанціальна і «біологічного часу».

5. На безповоротності часу наполягає:

- А. Ньютон.
- В. Борн.
- +С. Пригожин.
- Д. Ейнштейн.
- Е. Планк.

6. Атрибутом духовного є воля, інтуїція. Така позиція властива:

- +А. Ірраціоналістичним концепціям.
- В. Раціоналістичним концепціям.
- С. Пантеїстичним концепціям.
- Д. Дуалістичним концепціям.
- Е. Матеріалістичним концепціям.

7. Яке співвідношення між поняттями "рух" і "розвиток"?

- +А. Розвиток – частина руху.
- В. Рух – частина розвитку.
- С. Рух і розвиток виключають один одного.
- Д. Рух і розвиток – протилежні поняття.
- Е. Рух існує, а розвиток – це суб'єктивна оцінка.

8. Відповідає сучасному науковому розумінню твердження, що матерія – це:

- +А. Об'єктивна реальність, що володіє атрибутами руху і структурності.
- В. Все те, що пізнається через відчуття.
- С. Все те, з чого складається світ.
- Д. Тільки енергія.
- Е. Тільки інформація.

9. Людська свідомість – це:

- А. Властивість матерії.
- В. Знання про себе, світ, здатність людини набувати знання.
- С. Інтегратор можливостей людини (ухвалення рішень, «створення» обставин).
- Д. Корінна відмінність людини від тварин.
- +Е. Сукупність розумових, чуттєво-емоційних, вольових, мнемонічних, інтуїтивних процесів.

10. Свідомість не тільки відображає об'єктивний світ, але і створює його. Така властивість свідомості має назву:

- А. Раціональність.
- В. Загальність.
- С. Необхідність.
- +D. Активність.
- Е. Ідеальність.

11. Така відмінна ознака свідомості, як спрямованість на предмет, має назву:

- А. Ідеальність.
- В. Матеріальність.
- +С. Іntenціональність.
- Д. Активність.
- Е. Соціальність.

Список використаних джерел:

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. фонд «Міжнародний фонд дослідження освітньої політики» ; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. — К. : Таксон, 2016. — 234 с.
2. Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології. Навчальний посібник зі словником / Під редакцією доктора філософських наук, професора Н. Хамітова ; 4-е видання, перероблене та доповнене. — К. : КНТ, 2016. — 396 с.
3. Петрушенко В. Філософія (вступ до курсу, історія світової та української філософії, фундаментальні проблеми сучасної філософії) – Навчальний посібник / Віктор Петрушенко. — 2-ге вид., випр. — Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. — 596 с.
4. Петрушенко В. Філософія і методологія науки – Навчальний посібник / Віктор Петрушенко ; вид. 2-ге, випр. і доп. — Львів : Новий Світ – 2000, 2021. — 200 с.
5. Салій А.В. Історія філософії: навчальний посібник / Салій А.В., Зінченко Н.О., Біланов О.С. – Вид. 2-е, доповнене. – Полтава: Дивосвіт, 2018. – 192 с. <http://elib.umsa.edu.ua/jspui/handle/umsa/5753>
6. Філософія: навчальний посібник / Ю.М. Вільчинський, Л.В. Северин-Мрачковська, О.Б. Гаєвська та ін. – Київ: КНЕУ, 2019. – 368 с. http://kneu.edu.ua/get_file
7. Філософія науки : підручник / І. С. Добронравова, Л. І. Сидоренко, В. Л. Чуйко та ін. ; за ред. І. С. Добронравової. — К. : ВПЦ «Київський університет», 2018. — 255 с.
8. Філософія основних сфер і напрямів людської життєдіяльності : навчальний словник-довідник / За наук. ред. д. філос. наук., проф. В. Л. Петрушенка. — Львів : Новий Світ-2000, 2022. — С. 322–330. — Режим доступу : <https://repo.odmu.edu.ua:443/xmlui/handle/123456789/12836>

Семінарське заняття № 6

Тема. «Свідомість як філософська проблема» - 2 год.

1. Актуальність теми.

Світ, у якому ми живемо і частиною якого ми є, — це матеріальний світ. Він містить у собі предмети та процеси, які перетворюються, виникають і зникають, відображаються в нашій свідомості та існують незалежно від неї. Як кожен із цих предметів окремо, так і предметні спільноти можуть бути розглянуті у якості об'єктів дослідження в рамках тієї чи іншої науки (зокрема, медицини). Але вони самі по собі не в змозі надати всеохоплюючого поняття матерії – тут на допомогу приходить філософське узагальнення, з результатів якого дедуктивно виводяться відповідні конкретні положення, які потім використовуються в спеціальних науках. Тому для глибокого розуміння сутності явищ та процесів матеріального світу необхідним і актуальним є вивчення відповідної теми курсу філософії.

Свідомість – родова ознака людини, що виокремлює його із світу тварин. Воно є основою нашого досвіду, активне начало практичного і пізнавального відношення людини до дійсності. Саме свідомість є сенсообразуючим джерелом міркування, началом, що породжує світ життєвих та наукових понять, без якого неможливо уявити життя людини. Світ свідомості представляє предмети, речі, їхні властивості і відношення в особливих ідеальних формах, відображує явища дійсності і через мову має можливість виразити свій смисловий зміст в знакових формах. Лікування хворого неможливе без врахування особливостей його свідомості: пізнавальних можливостей, емоційно-ціннісних схильностей, тому оволодіння цією темою допоможе майбутньому фахівцю більш грамотно побудувати стратегію подолання хвороби.

2. Загальна мета заняття.

Загальною метою заняття є осмислення категорії матерії, основних її характеристик, розуміння обумовленості рішення конкретно-наукових (зокрема, медичних) задач певним баченням співвідношення матеріального та духовного. Для того щоб з'ясувати останнє, потрібно виявити структуру та основні ознаки свідомості, розглянути обумовленість рішення конкретно-наукових (зокрема, медичних) задач певним баченням сутності свідомості, її взаємозв'язку з фізіологією людини.

3. Конкретні цілі заняття:

- Інтерпретувати філософське поняття "матерії" для розуміння об'єктивних характеристик та станів організму людини.
- Розуміти поняття "рух", розрізнити види руху.
- Пояснювати поняття "простору" та "часу", зміст та закономірності прояву "біологічного простору" та "біологічного часу").
- Пояснювати проблему свідомості в філософії.
- Розуміти взаємозв'язок фізіологічного та психічного в людині.
- Пояснювати структуру та ознаки свідомості

4. Питання до семінарського заняття, які мають бути обговорені.

1. Категорія «матерія» та її фундаментальне значення в філософії і науковому пізнанні.
2. Людський організм як органічна єдність природного, біологічного та соціального – об'єкт лікарської діяльності.
3. Поняття "рух". Різноманітність форм руху, їх класифікація.
4. Простір та час як основні форми та атрибути матерії.
5. Розвиток природничо-наукових уявлень про простір та час.
6. Біологічний простір та час.
7. Матеріальна єдність світу.
8. Сучасна наука про системно-структурну організацію матеріального світу.
9. Проблема змінюваності світу та його розвитку.
10. Місце синергетики в поясненні світу.
11. Категорія "свідомість": її науковий, філософський зміст, ставлення матеріалізму та ідеалізму до проблеми свідомості.
12. Аналіз концепцій свідомості в історії філософії: гілозоїзм, вульгарний матеріалізм, фрейдизм, біхевіоризм, психологічний напрям.
13. Природничо-науковий аспект свідомості: взаємозв'язок фізіологічного та психічного.
14. Соціально-філософський аспект проблеми свідомості.
15. Структура свідомості. Ознаки свідомості.
16. Свідоме та несвідоме в психіці людини, фрейдизм та неофрейдизм в поясненні структури людської психіки та природи і ролі підсвідомого

5. Теми доповідей:

1. Сучасна наука про будову (структуру) і властивості об'єктивного світу та категорія матерії.

2. Сутність біологічної форми руху, критика механістичного та віталістичного її розуміння.

3. Теорія відносності про єдність матерії, руху, простору, часу.

4. Значення вчення про єдність світу для розуміння сутності хвороб людини.

5. Свідомість та мова.

6. Самосвідомість в структурі свідомості людини.

7. Місце психотерапії у структурі лікувальної діяльності.

6. Нові терміни.

«Матерія», «природа», «рух», «простір», «час», «біологічний простір», «біологічний час», «Свідомість», «гілозоїзм», «вульгарний матеріалізм», «біхевіоризм», «підсвідоме», «самосвідомість», «архетип».

7. Тестові завдання:

1. Матеріальне ідентифікується:

A. Тільки приладами.

B. Тільки органами чуття.

C. Розумом.

+D. Органами чуття і / або приладами.

E. Інтуїцією.

2. Вкажіть правильний варіант. Атрибутами матерії є:

A. Структурність і мислення.

B. Мислення і протяжність.

+C. Рух і структурність.

D. Рух і мислення.

E. Поняття атрибутів матерії логічно некоректно.

3. Відповідає сучасному науковому розумінню простору і часу наступне положення:

A. Простір і час – це форми людської свідомості.

B. Простір і час – це форми соціального узгодження досвіду різних людей.

C. Простір і час – базові умови буття.

D. Простір і час – спосіб, за допомогою якого ми сприймаємо речі.

+E. Простір і час – це категорії, які відображають основні форми існування матерії.

4. Концепції простору і часу І.Ньютона і А.Ейнштейна називаються відповідно:

A. Субстанціальна і «уявного часу».

B. Реляційна і «уявного часу».

+C. Субстанціальна і реляційна.

D. Відносності і реляційна.

E. Субстанціальна і «біологічного часу».

5. На безповоротності часу наполягає:

A. Ньютон.

B. Борн.

+C. Пригожин.

D. Ейнштейн.

E. Планк.

6. Атрибутом духовного є воля, інтуїція. Така позиція властива:

+A. Ірраціоналістичним концепціям.

B. Раціоналістичним концепціям.

- C. Пантеїстичним концепціям.
- D. Дуалістичним концепціям.
- E. Матеріалістичним концепціям.

7. Яке співвідношення між поняттями "рух" і "розвиток"?

- +A. Розвиток – частина руху.
- B. Рух – частина розвитку.
- C. Рух і розвиток виключають один одного.
- D. Рух і розвиток – протилежні поняття.
- E. Рух існує, а розвиток – це суб'єктивна оцінка.

8. Відповідає сучасному науковому розумінню твердження, що матерія – це:

- +A. Об'єктивна реальність, що володіє атрибутами руху і структурності.
- B. Все те, що пізнається через відчуття.
- C. Все те, з чого складається світ.
- D. Тільки енергія.
- E. Тільки інформація.

9. Людська свідомість – це:

- A. Властивість матерії.
- B. Знання про себе, світ, здатність людини набувати знання.
- C. Інтегратор можливостей людини (ухвалення рішень, «створення» обставин).
- D. Корінна відмінність людини від тварин.
- +E. Сукупність розумових, чуттєво-емоційних, вольових, мнемонічних, інтуїтивних процесів.

10. Свідомість не тільки відображає об'єктивний світ, але і створює його. Така властивість свідомості має назву:

- A. Раціональність.
- B. Загальність.
- C. Необхідність.
- +D. Активність.
- E. Ідеальність.

11. Така відмінна ознака свідомості, як спрямованість на предмет, має назву:

- A. Ідеальність.
- B. Матеріальність.
- +C. Іntenціональність.
- D. Активність.
- E. Соціальність.

Список використаних джерел:

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. фонд «Міжнародний фонд дослідження освітньої політики» ; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. — К. : Таксон, 2016. — 234 с.
2. Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології. Навчальний посібник зі словником / Під редакцією доктора філософських наук, професора Н. Хамітова ; 4-е видання, перероблене та доповнене. — К. : КНТ, 2016. — 396 с.
3. Петрушенко В. Філософія (вступ до курсу, історія світової та української філософії, фундаментальні проблеми сучасної філософії) – Навчальний посібник / Віктор Петрушенко. — 2-ге вид., випр. — Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. — 596 с.
4. Петрушенко В. Філософія і методологія науки – Навчальний посібник / Віктор Петрушенко ; вид. 2-ге, випр. і доп. — Львів : Новий Світ – 2000, 2021. — 200 с.

5. Салій А.В. Історія філософії: навчальний посібник / Салій А.В., Зінченко Н.О., Біланов О.С. – Вид. 2-е, доповнене. – Полтава: Дивосвіт, 2018. – 192 с. <http://elib.umsa.edu.ua/jspui/handle/umsa/5753>
6. Філософія: навчальний посібник / Ю.М. Вільчинський, Л.В. Северин-Мрачковська, О.Б. Гаєвська та ін. – Київ: КНЕУ, 2019. – 368 с. <http://kneu.edu.ua> get_file
7. Філософія науки : підручник / І. С. Добронравова, Л. І. Сидоренко, В. Л. Чуйко та ін. ; за ред. І. С.Добронравової. — К. : ВПЦ «Київський університет», 2018. — 255 с.
8. Філософія основних сфер і напрямів людської життєдіяльності : навчальний словник-довідник / За наук. ред. д. філос. наук., проф. В. Л. Петрушенка. — Львів : Новий Світ-2000, 2022. — С. 322–330. — Режим доступу : <https://repo.odmu.edu.ua:443/xmlui/handle/123456789/12836>

Семінарське заняття № 7

Тема. «Пізнання як філософська проблема. Проблема істинності знань» - 4 год.

1. Актуальність теми.

Пізнання – одна з найважливіших здатностей людини. Людина, що позбавлена можливості пізнавати світ, приречена на деградування. Свою спрагу пізнавального оволодіння світом людина вгамовує в різних формах: релігійній, науковій, філософській, формі мистецтва. Окремо слід виділити проблему істинності знань та її критеріїв. Без вирішення цього питання пізнавальна діяльність позбавляється вектору, суті, смислу. Видатні філософи, вчені від класиків античної думки до наших часів пропонували різні підходи щодо питання верифікації знань – цей спадок ми маємо можливість використовувати й сьогодні. Дедукуючи результати осмислення загально-філософського питання про достовірність істини на підґрунтя конкретно-медичного пізнання, фахівець-лікар буде здатен вірно поставити діагноз, правильно визначити стратегію лікування. Вивчення теми надасть майбутньому фахівцеві як необхідну теоретичну базу, так і практичні рекомендації, використовуючи які, він зможе вдосконалити процес подальшого пізнання, зробити його методологічно грамотним і продуктивним.

Однією з найактуальніших в гносеології є проблема істинності знань та її критеріїв. Без вирішення цього питання пізнавальна діяльність позбавляється вектору, суті, смислу. Видатні філософи, вчені від класиків античної думки до наших часів пропонували різні підходи щодо питання верифікації знань, і сьогодні ми маємо можливість користуватися ними, використовуючи, залежно від пошукової задачі, кореспондентську, когерентну,

прагматичну, конвенціональну концепції істини. Дедукуючи результати осмислення загально-філософського питання про достовірність істини на підґрунтя конкретно-медичного пізнання, фахівець-лікар буде здатен вірно поставити діагноз, правильно визначити стратегію лікування.

2. Загальна мета заняття.

Загальною метою заняття є осмислення сутності пізнання, розуміння уроків філософського пізнання, сутності істини, її критеріїв, механізму використання цього знання у вирішенні конкретно-медичних питань.

3. Конкретні цілі заняття:

- Аналізувати історію людського пізнання: його багаторівневість та складність, закономірний характер.
- Розуміти сутність гносеологічних питань, пояснювати основні варіанти їхнього рішення в історії філософії.
- Пояснювати проблематичність та практичність розв'язання пізнавальних завдань в сучасній медицині.
- Пояснювати діалектику пізнавального процесу (зокрема, науково-медичного): особливостей його форм та рівнів.
- Оцінювати практичну ефективність знань.
- Аналізувати різноманітні концепції істини.
- Оцінювати істинність філософських та науково-медичних знань.

4. Питання до семінарського заняття, які мають бути обговорені.

1. Проблема пізнаваності світу в історії філософії: скептицизм (Піррон, софісти) та агностицизм (Юм, Кант); гносеологічний оптимізм (Фейєрбах, Енгельс).
2. Дискусії щодо джерела знань: емпіризм (вчення Локка, Бекона) та раціоналізм (концепції Платона, Декарта, Гегеля).
3. Криза класичної концепції раціональності. Причини актуалізації ірраціоналізму.
4. Пізнання світу як філософська проблема: різні філософські підходи до тлумачення сутності пізнання.
5. Суб'єкт та об'єкт пізнання. Активність суб'єкта пізнання. Проблема суб'єкта в контексті сучасного наукового дискурсу.
6. Соціально-історична природа пізнання.
7. Практика як основа, рушійна сила та мета пізнання, основні види практики. Єдність теорії та практики.
8. Діалектичний характер пізнання: його рівні та форми.
9. Медичний діагноз як конкретний прояв діалектики процесу пізнання.
10. Істина та заблудження.
11. Різноманітність концепцій істини (класична (кореспондентська), прагматична, когерентна, конвенціональна).
12. Діалектика абсолютного та відносного в пізнанні.
13. Наукова істина – вища форма розвитку знань. Поняття апіорних та апостеріорних істин.
14. Конвенціоналізм.
15. Критика догматизму та релятивізму. Конкретність істини.
16. Істина в теоретичному пізнанні.
17. Цінність істини в природничо-науковому та соціальному пізнанні

5. Теми доповідей:

1. Шляхи і способи пізнавального освоєння світу.
2. Сучасна філософська позиція щодо джерела знань, критика крайніх підходів.
3. Філософський дискурс сьогодення про методологічну культуру.
4. Пізнання як творчість.
5. Чуттєве та логічне пізнання: їх можливості та обмеженість.

6. Інтуїція – специфічний рівень пізнання, її роль в медичному пізнанні.
7. Медичний діагноз як результат медичного пізнання.
8. Абсолютна та відносна істин.
9. Попперівське тлумачення відносності істини.
10. Плюралізм та істина.
11. Істина в медичному пізнанні.

6. Нові терміни.

«Емпіризм», «сенсуалізм», «раціоналізм», «ірраціоналізм», «методологія», «суб'єкт пізнання», «об'єкт пізнання», «теорія», «практика», «чуттєве пізнання», «логічне пізнання», «інтуїція», «відчуття», «сприйняття», «уявлення», «поняття», «судження», «умовивід», «доказ», класична (кореспондентська) істина», «прагматична істина», «когерентна істина», «конвенціональна істина», «абсолютна істини», «відносна істини», «ап'юрірна істина», «апостеріорна істина», «конвенціоналізм», «догматизм», «релятивізм», «плюралізм».

7. Тестові завдання:

1. Теорія пізнання:
  - A. Онтологія.
  - +B. Гносеологія.
  - C. Антропологія.
  - D. Логіка.
  - E. Деонтологія.

2. Діагностика – це:
  - A. Опанування нових, невідомих науці фактів, законів.
  - B. Відображення цілісного образу об'єкта за допомогою його частини.
  - +C. Розпізнавання внутрішнього стану об'єкта шляхом методичного дослідження характерних для нього ознак.
  - D. Визначення відхилень від норми.
  - E. Анамнез.

3. На думку Ф. Бекона, який відстоював цінність досвіду, дійсне знання речей і природи досягається методом:
  - A. Дедукції.
  - B. Абстрактного мислення.
  - C. Спостереження.
  - D. Моделювання.
  - +E. Індукції.

4. Бекон протиставляє істинний шлях пізнання (“шлях бджоли”) шляхам:
  - A. “Мурахи” і “бабки”
  - B. “Мурахи” і “метелика”
  - C. “Метелика” і “павука”
  - +D. “Мурахи” і “павука”
  - E. “Метелика” і “бабки”.

5. На думку Ф. Бекона, головна роль у пізнанні належить:
  - A. Показанням органів чуттів.
  - B. Розуму.
  - +C. Досвіду, який сприяє відкриттю причин і аксіом.
  - D. Досвіду, який не потребує раціонального опанування.
  - E. Абстрактному мисленню.

6. Хто є засновником новоєвропейського раціоналізму?
- A. Сократ.
  - B. Парацельс.
  - C. Авіценна.
  - +D. Декарт.
  - E. Маркс.
7. Вихідним етапом у процесі пізнання за Декартом є:
- A. Методична послідовність.
  - B. Енумерація.
  - C. Аналіз.
  - D. Дедукція.
  - +E. Сумнів.
8. Закінчіть думку Декарта: “Мислю, отже, – ...”:
- +A. існую.
  - B. маю рацію.
  - C. творю.
  - D. здатний до цього.
  - E. розумний.
9. Орієнтація на першорядність и пріорітет чуттєвого пізнання:
- +A. Сенсуалізм.
  - B. Утилітаризм.
  - C. Раціоналізм.
  - D. Детермінізм.
  - E. Матеріалізм.
10. Представниками раціоналізму та емпіризму (відповідно) в історії філософії є:
- A. Платон і Декарт.
  - B. Бекон і Декарт.
  - +C. Платон і Бекон.
  - D. Гегель і Декарт.
  - E. Локк і Спіноза.
11. Засновником школи скептицизму був:
- A. Епікур.
  - B. Ксенофан Колофонський.
  - +C. Піррон.
  - D. Сенека.
  - E. Марк Аврелій.
12. Скептицизм як філософське вчення протистоїть:
- A. Агностицизму.
  - B. Матеріалізму.
  - C. Релятивізму.
  - D. Ідеалізму.
  - +E. Догматизму.
13. Агностицизм – це напрям у філософії, представники якого:
- A. Заперечують можливість досвідного пізнання.
  - +B. Заперечують можливість повного пізнання, пізнання за межами досвіду.
  - C. Стверджують можливість позадосвідного пізнання.
  - D. Заперечують можливість пізнання.

Е. Сумніваються у можливості повного пізнання.

14. Оптимістично розцінювали пізнавальні можливості людини:

- +А. Фейербах, Маркс, Енгельс.
- В. Кант, Маркс, Енгельс.
- С. Піррон, Фейербах, Маркс.
- Д. Зенон Елейський, Піррон, Юм.
- Е. Піррон, Кант, Маркс.

15. Згідно з Ф. Енгельсом, об'єктивним критерієм перевірки знань є:

- А. Інтуїція.
- В. Логіка.
- С. Мислення.
- +D. Практика.
- Е. Чуття.

16. За Кантом, пізнання є:

- А. Процес, у якому суб'єкт активний, а об'єкт пасивний.
- В. Процес, у якому об'єкт активний, а суб'єкт пасивний.
- С. Процес, у якому суб'єкт активізує об'єкт.
- Д. Процес, у якому об'єкт активізує суб'єкта.
- +Е. Активна взаємодія суб'єкта і об'єкта.

17. Міркування: «“Річ у собі” принципово непізнання» стосується:

- А. Скептицизму.
- В. Агностицизму.
- С. Релятивізму.
- Д. Ідеалізму.
- С. Матеріалізму.

18. «A priori» означає:

- А. На досвіді.
- В. Із досвіду.
- С. Після досвіду.
- +D. До досвіду.
- Е. Поза досвідом.

19. Одна з головних ідей неопозитивізму: предметом філософії має стати:

- А. Сама філософія.
- В. Релігія.
- С. Культура в цілому.
- +D. Наука.
- Е. Життя в усіх його проявах.

20. Зіставлення наукових і філософських висловлювань з даними досвіду, результатами експериментів:

- А. Раціоналізація.
- +В. Верифікація.
- С. Фізикалізація.
- Д. Фальсифікація.
- Е. Порівняльний аналіз.

21. Концепція К. Поппера називається:

- А. “Критичний сенсуалізм”.

- В. «Критичний емпіризм».
- +С. «Критичний раціоналізм».
- Д. «Критичний агностицизм».
- Е. «Критичний скептицизм».

22. Еволюційний та революційний періоди в науці виділяв:

- А. П. Файерабенд.
- В. Б. Рассел.
- +С. Т. Кун.
- Д. К. Поппер.
- Е. Р. Карнап.

23. Сукупність переконань, цінностей, технічних засобів і прийомів дослідження, прийнятих науковою спільнотою:

- А. Факт.
- В. Гіпотеза.
- С. Теорія.
- Д. Концепція.
- +Е. Парадигма.

24. Відображення окремої властивості, сторони об'єкта:

- +А. Відчуття.
- В. Сприйняття.
- С. Уявлення.
- Д. Поняття.
- Е. Судження.

25. Синтез й інтерпретація всіх конкретних актів відчуття:

- А. Умовивід.
- +В. Сприйняття.
- С. Уявлення.
- Д. Поняття.
- Е. Судження.

26. Що з перерахованого є формою чуттєвого пізнання?

- А. Судження.
- +В. Уявлення.
- С. Доказ.
- Д. Умовивід.
- Е. Поняття.

27. Думка, що є результатом узагальнення ознак різних предметів одного роду, – це:

- А. Судження.
- В. Сприйняття.
- С. Доказ.
- Д. Умовивід.
- +Е. Поняття.

28. Судження форми «Всі S суть Р» називається:

- А. Загальнозаперечувальним.
- В. Окремозаперечувальним.
- +С. Загальностверджувальним.
- Д. Окремостверджувальним.
- Е. Загальнозапитальним.

29. До форм логічного пізнання не належать:

- A. Поняття і судження.
- +B. Відчуття і сприйняття.
- C. Умовивід і доказ.
- D. Уявлення і умовивід.
- E. Поняття і сприйняття.

30. Умовивід – це:

- A. Висновок із ряду понять.
- B. Висновок із ряду уявлень.
- C. Експлікація понять.
- D. Порівняльний аналіз суджень.
- +E. Висновок із ряду суджень.

31. Істинно те, що адекватно відображено суб'єктом, який пізнає. Це судження – ядро:

- A. Конвенціональної істини.
- B. Прагматичної істини.
- C. Когерентної істини.
- +D. Класичної істини.
- E. Всі варіанти не вірні.

32. Класична концепція істини бере свій початок у працях:

- A. Канта і Гегеля.
- B. Шопенгауера і Ніцше.
- C. Поппера і Куна.
- +D. Платона й Арістотеля.
- E. Маркса й Енгельса.

Список використаних джерел:

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. фонд «Міжнародний фонд дослідження освітньої політики» ; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. — К. : Таксон, 2016. — 234 с.
2. Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології. Навчальний посібник зі словником / Під редакцією доктора філософських наук, професора Н. Хамітова ; 4-е видання, перероблене та доповнене. — К. : КНТ, 2016. — 396 с.
3. Петрушенко В. Філософія (вступ до курсу, історія світової та української філософії, фундаментальні проблеми сучасної філософії) – Навчальний посібник / Віктор Петрушенко. — 2-ге вид., випр. — Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. — 596 с.
4. Петрушенко В. Філософія і методологія науки – Навчальний посібник / Віктор Петрушенко ; вид. 2-ге, випр. і доп. — Львів : Новий Світ – 2000, 2021. — 200 с.
5. Салій А.В. Історія філософії: навчальний посібник / Салій А.В., Зінченко Н.О., Біланов О.С. – Вид. 2-е, доповнене. – Полтава: Дивосвіт, 2018. – 192 с. <http://elib.umsa.edu.ua/jspui/handle/umsa/5753>
6. Філософія: навчальний посібник / Ю.М. Вільчинський, Л.В. Северин-Мрачковська, О.Б. Гаєвська та ін. – Київ: КНЕУ, 2019. – 368 с. http://kneu.edu.ua/get_file
7. Філософія науки : підручник / І. С. Добронравова, Л. І. Сидоренко, В. Л. Чуйко та ін. ; за ред. І. С.Добронравової. — К. : ВПЦ «Київський університет», 2018. — 255 с.
8. Філософія основних сфер і напрямів людської життєдіяльності : навчальний словник-довідник / За наук. ред. д. філос. наук., проф. В. Л. Петрушенка. — Львів : Новий Світ-2000, 2022. — С. 322–330. — Режим доступу : <https://repo.odmu.edu.ua:443/xmlui/handle/123456789/12836>

Семінарське заняття № 8

Тема. «Методологія наукового пізнання» - 2 год.

1. Актуальність теми.

Наука є головною рушійною силою бурного переходу до постіндустріального суспільства, розповсюдження інформаційних технологій, з'явлення «нової економіки». Все це доводить, що основна форма людського пізнання – наука в наші дні стає все більш дієвим засобом оволодіння реальністю та навіть її переформування. Однак наука не була б настільки продуктивною, якщо б не мала розвинутої системи методів, принципів, законів пізнання. Саме правильно обраний метод, який помножено на талант ученого, допомагає йому пізнати взаємозв'язок явищ, розкрити їхню сутність, відкривати закономірності буття. Кількість методів, які розробляє наука для пізнання дійсності постійно збільшується. Загальну їхню кількість з'ясувати важко – в світі існує близько 15000 наук, і кожна з них має свої специфічні методи дослідження. Використовуючи знання, отримані при вивченні теми, студент зможе вдосконалити процес подальшого пізнання, зробити його методологічно грамотним і продуктивним. Знання та практичні навички, які отримує студент, стануть йому у нагоді у рішенні як загальнонаукових, так і конкретно-стоматологічних проблем.

2. Загальна мета заняття.

Загальною метою заняття є розуміння сутності та значущості методології наукового пізнання, здатність оперувати конкретно-науковими та загальнонауковими методами пізнання.

3. Конкретні цілі заняття:

- Розуміти конкретно-наукові, загальнонаукові та загально-філософські методи пізнання.
- Пояснювати специфіку наукового (зокрема, науково-медичного) пізнання.
- Пояснювати проблематичність та практичність розв'язання пізнавальних завдань в сучасній медицині.
- Пояснювати специфіку та технологію використання діалектичного методу у пізнанні.
- Розуміти закони та принципи діалектики.
- Пояснювати методологічні підходи, альтернативні діалектиці, розуміти механізм та перспективи їх використання.

4. Питання до семінарського заняття, які мають бути обговорені.

1. Історія наукового пізнання (етапи: класичний, некласичний, постнекласичний), зміна місця та ролі суб'єкта пізнання в ньому.
2. Наукові знання: поняття, системи понять (дисциплінарні, комплексні).
3. Філософсько-методологічні знання.

4. Специфіка наукового пізнання.
5. Рівні наукового пізнання: емпіричний та теоретичний.
6. Проблема класифікації методів пізнання. Методи емпіричні та теоретичні, конкретно-наукові, загальнонаукові та загально-філософські.
7. Проблема побудови загальної теорії хвороби в сучасній медицині.
8. Діалектика як метод пізнання та відповідна теорія.
9. Історичні типи діалектики (стихійна, діалектика як формальна логіка, ідеалістична, матеріалістична).
10. Альтернативність діалектичного та метафізичного методів пізнання. Використання діалектичного і метафізичного пізнання в історії науки.
11. Категорії, закони, принципи діалектики.
12. Діалектика здоров'я та хвороби.
13. Синергетика як метод пізнання систем, що самоорганізуються.
14. Методи медичного дослідження на тлі сучасних наукових уявлень про організм людини.

5. Теми доповідей:

1. Форми організації та розвитку наукового пізнання: проблема, науковий факт, ідея, гіпотеза, теорія.
2. Герменевтичні можливості пізнання.
3. Гносеологічні проблеми сучасного науково-медичного пізнання (банальні та новітні захворювання: екологічні, інфекційні, злоякісні новоутворення).
4. Методологічна культура медика-науковця та медика-практика.
5. Діалектичні системи Г.В.Ф. Гегеля та К. Маркса.
6. Причини негативного ставлення до діалектики, подолання однобічності в оцінці місця та ролі діалектичного підходу в пізнанні.
7. «Негативна діалектика».
8. Людський організм як система, що самоорганізуються.

6. Нові терміни.

«Методологія наукового пізнання», «класичний етап розвитку науки», «некласичний етап розвитку науки», «постнекласичний етап розвитку науки», «емпіричний рівень наукового пізнання», «теоретичний рівень наукового пізнання», «проблема», «науковий факт», «ідея», «гіпотеза», «теорія», «стихійна діалектика», «ідеалістична діалектика», «матеріалістична діалектика», «метафізика», «протиріччя», «єдність», «боротьба», «кількість», «якість», «міра», «стрибок», «заперечення», «теза», «антитеза», «синтез», «синергетика», «самоорганізація», «аттрактор», «біфуркація», «флуктуація», «динамічний хаос».

7. Тестові завдання:

1. Діалектиці традиційно протиставляють:
+А. Метафізику.
В. Дидактику.
С. Ідеалізм.
D. Релятивізм.
E. Синергетику.
2. Поняття «метафізика» в своєму початковому значенні близько до поняття:
А. «Гносеологія».
В. «Антропологія».
+С. «Онтологія».
D. «Діалектика».
E. «Фізика».

3. Первісний зміст терміну «діалектика» в античній філософії:

- A. Наука про найбільш загальні закони розвитку природи, суспільства, мислення.
- +B. Мистецтво вести бесіду, дискусію.
- C. Мистецтво представляти помилкове і сумнівне як істинне і достовірне.
- D. Формальна логіка.
- E. Рух думки від більш низьких форм до більш високих.

4. Який з процесів слід віднести до процесу розвитку?

- A. Рух планети орбітою.
- B. Рух стрілки годинника.
- +C. Процес навчання.
- D. Політ на Марс.
- E. Подорож з Одеси до Жмеринки.

5. Стихійно-діалектичним може бути назване вчення:

- A. Сократа.
- B. Г.В.Ф. Гегеля.
- C. К. Маркса.
- D. В.І.Леніна.
- +E. Геракліта.

6. Ідеалістичною є діалектика:

- A. Сократа.
- +B. Гегеля.
- C. Маркса.
- D. Леніна.
- E. Геракліта.

7. Формальній логіці Гегель протиставляє:

- +A. Діалектичну логіку.
- B. Неформальну логіку.
- C. Ідеалістичну логіку.
- D. Логіку взагалі.
- E. Змістовну логіку.

8. Основні закони діалектики запропоновані:

- A. Кантом.
- B. Марксом.
- C. Енгельсом.
- D. Гераклітом.
- +E. Гегелем.

9. Закінчіть думку Гегеля: «Істинно нове може виникнути лише у сфері...»:

- A. Природи.
- +B. Духа.
- C. Науки.
- D. Матерії.
- E. Філософії.

10. Положення про постійне становлення, розвиток, взаємообумовленість явищ матеріального світу належить до:

- A. Ідеалістичної діалектики.
- B. Стихійної діалектики.
- C. Суб'єктивної діалектики.

- +D. Матеріалістичної діалектики.
- E. Діалектики Духа.

11. Об'єктивна діалектика, згідно з Ф. Енгельсом, відображується в мисленні людини як:

- A. Об'єктивна метафізика.
- B. Суб'єктивна метафізика.
- C. Діалектика природи.
- +D. Суб'єктивна діалектика.
- E. Суб'єктивний ідеалізм.

12. Взаємодія протилежних, взаємовиключаючих сторін і тенденцій предметів і явищ, які разом з тим знаходяться у внутрішній єдності:

- +A. Протиріччя.
- B. Протилежність.
- C. Дуалізм.
- D. Синтез.
- E. Дихотомія.

13. Філософська категорія, що виражає зовнішню визначеність об'єкта: його величину, об'єм, ступінь розвитку властивостей і т. і.:

- A. Сутність.
- B. Міра.
- C. Якість.
- +D. Кількість.
- E. Вимір.

14. Філософська категорія, що виражає істотну визначеність об'єкта, завдяки якому він є цим, а не іншим:

- A. Кількість.
- B. Міра.
- +C. Якість.
- D. Сутність.
- E. Вимір.

15. Категорію "можливість" традиційно осмислюють в парі з категорією:

- A. Потенція.
- +B. Дійсність.
- C. Необхідність.
- D. Випадковість.
- E. Імовірність.

16. Вчення про загальну причинну обумовленість явищ і процесів (природних, соціальних, психологічних тощо):

- +A. Детермінізм.
- B. Діалектика.
- C. Телеологія.
- D. Системність.
- E. Еволюціонізм.

17. Розуміння причинного зв'язку як однозначного, необхідного та постійного зв'язку явищ, що заперечує випадковість:

- A. Фаталізм.
- B. М'який детермінізм.

+С. Механістичний (жорсткий) детермінізм.

D. Закономірність.

E. Волюнтаризм.

18. Який з названих законів належить до основних законів діалектики?

A. Закон тотожності.

B. Закон взаємозв'язку сутності та явища.

C. Закон протиріччя.

D. Закон взаємозв'язку змісту та форми.

+E. Закон єдності та боротьби протилежностей.

19. Кількісний показник, за яким зміна кількості тягне за собою зміни якості об'єкта і навпаки:

A. Сума.

B. Сукупність.

C. Норма.

+D. Міра.

E. Такса.

20. Заперечення в діалектичному смислі:

A. Повне знищення.

B. Відкидання через втрату актуальності.

+C. Зміна старого новим зі збереженням фундаментального, профілюючого.

D. Незгода, висловлена з належною аргументацією.

E. Переробка старого на нове.

21. З точки зору традиційної діалектики, будь-який розвиток є послідовністю циклів, кожний з яких включає такі етапи:

A. Антитеза, теза, синтез.

B. Синтез, теза, антитеза.

C. Теза, аналіз, синтез.

+D. Теза, антитеза, синтез.

E. Теза, заперечення, синтез.

22. Синергетика – вчення про:

A. Самоорганізацію систем закритого типу з лінійними зворотніми зв'язками.

+B. Самоорганізацію систем відкритого типу з нелінійними зворотніми зв'язками.

C. Самоорганізацію систем відкритого типу з лінійними зворотніми зв'язками.

D. Самоорганізацію систем закритого типу з нелінійними зворотніми зв'язками.

E. Самоорганізацію систем закритого і відкритого типів з нелінійними зворотніми зв'язками.

23. Поняття аттрактора впровадив:

+A. А. Пуанкаре.

B. І. Пригожин.

C. Г. Хакен.

D. В. І. Арнольд.

E. Арнольд Шварценегер.

24. Відкриті системи – це системи:

A. Що не мають доступу до зовнішніх джерел енергії, речовини, інформації, а також не володіють блоками відповідного виходу.

B. Що мають доступ до зовнішніх джерел енергії, речовини, інформації, але не володіють блоками відповідного виходу.

- С. Що продукують для власного функціонування енергію, речовину, інформацію.
+D. Що мають доступ до зовнішніх джерел енергії, речовини, інформації, а також володіють блоками відповідного виходу.
Е. Що продукують для потреб зовнішнього середовища енергію, речовину, інформацію.

25. Властивість системи, яка полягає в тому, що причинна зміна здатна викликати неадекватний відгук у її стані, називається:

- А. Відкритість.
В. Зворотній зв'язок.
+С. Нелінійність.
D. Детермінація.
Е. Самоорганізація.

26. Вихід із стійкого стану аттрактора, що відрізняється непередбачуваністю, несподіваністю:

- А. Еволюція.
В. Флуктуація.
С. Аттракторизація.
D. Трифуркація.
+Е. Біфуркація.

27. Однією з головних складових синергетичного вчення є концепція:

- А. Статичного хаосу.
+В. Динамічного хаосу.
С. Хаосу як антипорядку.
D. Позасвітowego хаосу.
Е. Антихаосу.

28. Феноменологія розглядає світ:

- А. В аспекті його розвитку.
В. В його об'єктивному існуванні.
С. В аспекті його сутності.
D. В аспекті його буття.
+Е. В даності його свідомості.

29. Термін «герменевтика» буквально означає:

- А. Розвиток, зміну.
+В. Пояснення, тлумачення.
С. Навчання, виховання.
D. Вміння вести бесіду.
Е. Пізнання, осягнення.

30. Наукове припущення, істинісне значення якого неозначене:

- А. Ідея.
В. Концепція.
С. Теорія.
+D. Гіпотеза.
Е. Модель.

31. Сукупність поглядів, спрямованих на тлумачення і пояснення будь-яких явищ, процесів:

- А. Ідея.
В. Концепція.

+С. Теорія
D. Гіпотеза.
E. Модель.

32. До загальнонаукових методів дослідження не належить:
+А. Анамнез.
B. Синтез.
C. Аналіз.
D. Узагальнення.
E. Моделювання.

Список використаних джерел:

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. фонд «Міжнародний фонд дослідження освітньої політики» ; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. — К. : Таксон, 2016. — 234 с.
2. Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології. Навчальний посібник зі словником / Під редакцією доктора філософських наук, професора Н. Хамітова ; 4-е видання, перероблене та доповнене. — К. : КНТ, 2016. — 396 с.
3. Петрушенко В. Філософія (вступ до курсу, історія світової та української філософії, фундаментальні проблеми сучасної філософії) – Навчальний посібник / Віктор Петрушенко. — 2-ге вид., випр. — Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. — 596 с.
4. Петрушенко В. Філософія і методологія науки – Навчальний посібник / Віктор Петрушенко ; вид. 2-ге, випр. і доп. — Львів : Новий Світ – 2000, 2021. — 200 с.
5. Салій А.В. Історія філософії: навчальний посібник / Салій А.В., Зінченко Н.О., Біланов О.С. – Вид. 2-е, доповнене. – Полтава: Дивосвіт, 2018. – 192 с.
<http://elib.umsa.edu.ua/jspui/handle/umsa/5753>
6. Філософія: навчальний посібник / Ю.М. Вільчинський, Л.В. Северин-Мрачківська, О.Б. Гаєвська та ін. – Київ: КНЕУ, 2019. – 368 с. http://kneu.edu.ua/get_file
7. Філософія науки : підручник / І. С. Добронравова, Л. І. Сидоренко, В. Л. Чуйко та ін. ; за ред. І. С.Добронравової. — К. : ВПЦ «Київський університет», 2018. — 255 с.
8. Філософія основних сфер і напрямів людської життєдіяльності : навчальний словник-довідник / За наук. ред. д. філос. наук., проф. В. Л. Петрушенка. — Львів : Новий Світ-2000, 2022. — С. 322–330. — Режим доступу : <https://repo.odmu.edu.ua:443/xmlui/handle/123456789/12836>

Семінарське заняття № 9

Тема. «Предмет філософії релігії. Класифікація релігійних вірувань» - 2 год.

1. Актуальність теми.

Філософія релігії – це розділ філософії, що присвячено осмисленню релігії з філософських позицій. Релігія є надто складним духовним утворенням, а тому її можна розглядати і як соціально-історичне явище, як і світоглядний феномен, і як культурну сферу, і як форму суспільної свідомості тощо. Але це аж ніяк не означає, що ця відносно самостійна сфера духовного життя є чимось на зразок мішанини. Навпаки, релігія виступає внутрішньо упорядкованим продуктом діяльності людського духу. У процесі свого розвитку вона диференціювалась, у ній виокремлювалися чітко визначені елементи, встановлювалися між ними відповідні зв'язки. Нині релігія є цілісною системою складових, що характерні для всіх віросповідань.

Сучасна людина, інтегрована в бурхливе соціальне життя, не може штучно відокремитися від тієї чи іншої форми культури, навпаки, саме існування в реаліях сьогодення вимагає від людини, зокрема лікаря, здатності орієнтуватися в науковій, релігійній, морально-правовій сферах суспільства. Майбутній фахівець має розумітися на особливостях різних релігій, і вивчення даної теми надасть йому можливість будувати взаємовідношення з представниками різних конфесій, не допускаючи помилок, які можуть мати значні негативні наслідки. Таким чином, на поширення та поглиблення уявлень студента щодо релігії (як суспільно-історичного феномена та культурного явища) і спрямовано дане заняття.

2. Загальна мета заняття.

Загальною метою заняття є розуміння предмету і функцій філософії релігії та диференціації релігійного розмаїття світу.

3. Конкретні цілі заняття:

- Визначати предмет філософії релігії.
- Розуміти функції філософії релігії.
- Визначати місце філософії релігії в системі філософських знань та її роль в поясненні світоглядних проблем.
- Пояснювати значення релігійних моральних цінностей та їх впливів на виконання професійних обов'язків медичних працівників.
- Визначати головні особливості релігій світу та пояснювати причини їх масштабного поширення у світі.
- Тлумачити сутність віровчень та культів релігій, їхній можливий вплив на фізичний та психічний стан людини.
- Розкривати зміст ціннісних орієнтацій релігійних систем.

4. Питання до семінарського заняття, які мають бути обговорені.

1. Поняття "філософія релігії", його широке та вузьке значення.
2. Предмет філософії релігії.
3. Функції філософії релігії.
4. Теологічна та соціально-історична точки зору на походження релігії.
5. Класифікація форм релігійних вірувань (родоплемінні культури, локальні та етнічні релігії, сучасні національні релігії, світові релігійні системи).
6. Релігія як світоглядна система.
7. Теологічний та науковий підходи у вирішенні питання про сутність та природу релігії. Структурні елементи релігії.
8. Соціальні функції релігії: світоглядна, компенсаторна, регулятивна, комунікативна та інтегративна.

9. Релігії світу (загальна характеристика).

10. Ідеї подвоєння світу, буття Бога, Абсолюту. Питання про походження світу та його есхатологічної перспективи.

11. Значення та місце людини в різних релігійних системах. Релігійні теорії походження людини.

5. Теми доповідей:

1. Релігійна свідомість як форма суспільної свідомості, її специфіка.
2. Релігійний культ, його функції.
3. Типи релігійних організацій. Функції релігійних організацій.
4. Божий промисел та свобода людської волі: історія питання.
5. Проблема богопізнання в богослов'ї та філософії релігії. Неотомізм про «гармонію віри та розуму», науки та релігії.
6. Дуалістичний характер зороастризму, його моральні цінності.
7. Традиції медитації в індійських культах. Закони Ману і їх вимоги до лікарської діяльності.
8. Даосизм та китайська медицина.
9. Чотири істини Будди та "благородний" шлях спасіння.
10. Християнство в Україні: історія та сучасність.
11. Коран – священна книга мусульман.
12. Визначення релігійної психології та релігійної ідеології, їх взаємозв'язок

6. Нові терміни.

«Філософія релігії», «світоглядна функція релігії», «компенсаторна (терапевтична) функція релігії», «регулятивна (виховна) функція релігії», «комунікативна функція релігії», «інтегративна функція релігії», «релігійна етика», «тотемізм», «магія», «фетишизм», «анімізм», «аніматизм», «шаманізм», «родоплемінні (первісні) релігії», «ранні національні релігії», «пізні національні релігії», «світові релігії».

7. Тестові завдання:

1. Гносеологічною передумовою походження релігії є:
+А. особливості людського пізнання.
В. страх перед невідомим.
С. надання свячених рис владі.
D. почуття провини перед батьком.
Е. необхідність душевної розради.
2. Соціальною передумовою виникнення релігії є:
А. здатність людини надавати людські риси предметам свого пізнання.
+В. залежність людини від суспільних сил.
С. страх смерті.
D. потреба подолати кризові ситуації життя.
Е. бажання пояснити природні явища.
3. Психологічним чинником виникнення релігії є:
А. умови соціального життя.
В. особливості людського пізнання світу.
С. надання свячених рис владі.
+D. бажання подолати страх смерті.
Е. потреба у соціальному порядку.
4. Віра в можливість впливу на людей, предмети і явища об'єктивного світу за допомогою певних дій:
А. фетишизм.
В. анімізм.

- +С. магія.
- D. тотемізм.
- E. політеїзм.

5. Заборона будь-що робити, за порушення якої неминуче наступає надприродне покарання:

- A. закон.
- B. мораль.
- +С. табу.
- D. магія.
- E. анімізм.

6. Віра в існування душі і духів:

- A. пантеїзм.
- +B. анімізм.
- C. магія.
- D. тотемізм.
- E. фетишизм.

7. Віра у надприродну спорідненість груп людей з певними видами тварин:

- +A. тотемізм.
- B. анімізм.
- C. фетишизм.
- D. пантеїзм.
- E. магія.

8. До якого з видів уявлень можна віднести заборону в індуїзмі їсти м'ясо корів?

- A. табу.
- +B. тотемізму.
- C. магії.
- D. віри у переселення душ.
- E. фетишизму.

9. Критики шанування ікон вважають, що воно є проявом:

- A. магії.
- +B. фетишизму.
- C. анімізму.
- D. тотемізму.
- E. атеїзму.

10. Віра в існування багатьох богів:

- A. варварство.
- +B. політеїзм.
- C. магія.
- D. монотеїзм.
- E. фетишизм.

11. Єдинобожжя:

- A. християнство.
- B. іслам.
- +C. монотеїзм.
- D. політеїзм.
- E. іудаїзм.

12. Який з перелічених Богів не відноситься до політеїстичної релігії?
А. Зевс.
В. Перун.
+С. Яхве.
D. Ра.
Е. Юпітер.
13. Яку з первісних форм релігії Е.Тейлор вважав “мінімумом релігії”?
А. магію.
+В. анімізм.
С. фетишизм.
D. тотемізм.
Е. монотеїзм.
14. До ранніх національних релігій не відноситься релігія:
А. стародавньої Греції.
+В. аборигенів Австралії.
С. народів Дворіччя.
D. цивілізації інків.
Е. стародавньої Індії.
15. Яка з релігій, що перелічені, не є політеїстичною:
+А. іудаїзм.
В. індуїзм.
С. релігія стародавньої Греції.
D. релігія стародавнього Риму.
Е. синтоїзм.
16. Яка з релігій запропонувала ідею єдиного Бога творця та володаря світу?
А. християнство.
В. іслам.
+С. іудаїзм.
D. сикхізм.
Е. зороастризм.
17. Ідея договору між людьми та Богом:
А. біблія.
+В. завіт.
С. декалог.
D. монотеїзм.
Е. політеїзм.
18. Основою якої релігії є Веди?
А. іудаїзм.
В. конфуціанство.
С. даосизм.
+D. індуїзм.
Е. буддизм.
19. Головним храмом якої релігії є Золотий храм Амритсара?
А. індуїзм.
В. іслам.
С. конфуціанство.
D. буддизм.

+Е. сикхізм.

20. Збірка яких Священних текстів перекладається як “знання”?

А. біблія.

+В. веди.

С. талмуд.

Д. трипітака.

Е. коран.

21. Ідею “богообраного народу” містить у собі:

А. іслам.

В. християнство.

С. індуїзм.

+D. іудаїзм.

Е. джайнізм.

22. Доповніть тріаду головних індуїстських богів: Брахма, Вішну та ...

А. Аватара.

В. Крішна.

С. Будда.

+D. Шива.

Е. Калі.

23. Головний Бог в Іудаїзмі має ім'я:

+А. Яхве.

В. Бог-отець.

С. Мойсей.

Д. Ісус.

Е. Месія.

24. Месія – це:

А. пророк.

В. засновник нової релігії.

С. головний бог певної релігії.

Д. автор Священної книги.

+Е. божественний спаситель.

25. 10 заповідей, які складають основи моралі, в іудаїзмі та християнстві:

А. старий Завіт.

+В. декалог.

С. слово про закон та благодать.

Д. тора.

Е. псалтир.

26. Втілення Бога в індуїзмі:

+А. Аватара.

В. Будда.

С. Крішна.

Д. Брахман.

Е. Вішну.

27. Принцип ненасилля в буддизмі:

+А. ахімса.

В. тримурті.

- C. нiрвана.
- D. аватара.
- E. реiнкарнацiя.

28. На кастовому подiлi суспiльства базується схiдна релiгiя:

- A. буддизм.
- B. джайнiзм.
- +C. iндуiзм.
- D. конфуцiанство.
- E. синтоiзм.

29. Буддизм виник у:

- A. VI ст. н.е.
- B. VII ст. н.е.
- +C. VI ст. до н.е.
- D. I ст. н.е.
- E. III ст. н.е.

30. Будда у перекладi означає:

- A. розумний.
- B. надiлений вищою силою.
- C. досконалий.
- +D. освiтлений.
- E. спаситель.

31. Головна iстина буддизму – «життя є...»

- A. насолода.
- +B. страждання.
- C. шлях до вiчностi.
- D. хвороба.
- E. карма.

32. Нiрвана з точки зору буддизму — це:

- +A. згасання.
- B. насолода.
- C. досягнення вищої мети.
- D. виконання усiх побажань.
- E. нове перевтiлення.

33. Чуттєвий свiт у повтореннi народжень та смертей:

- A. карма.
- B. нiрвана.
- +C. сансара.
- D. чакра.
- E. дхарма.

34. Збiрка канонiчних текстiв у буддизмi:

- A. веди.
- B. хiнаяна.
- C. сансара.
- D. махаяна.
- +E. трипiтака.

35. “Закон вiдплати”, автоматично дiючий у свiтi, це:

- A. нирвана.
- +B. карма.
- C. реінкарнація.
- D. сансара.
- E. мокша.

36. Християнство стає державною релігією у:

- A. I ст. н. е.
- B. VII ст. н. е.
- +C. 324 р. н. е.
- D. 1054 р. н. е.
- E. 553 р. н. е.

37. Символ віри встановлювався у:

- A. новому завіті.
- B. нагорній проповіді.
- +C. постановках Вселенських Соборів.
- D. енцикліках Папи Римського.
- E. рішеннях Синоду.

38. Церковна організація у християнстві остаточно складається у:

- A. VI ст.
- B. I ст.
- C. II ст.
- D. XVII ст.
- +E. IV ст.

39. Чиї свідчення про існування Ісуса Христа можна вважати історичними свідченнями?

- A. Лукі.
- B. Августина.
- C. Марка.
- D. Понтія Пілата.
- +E. Йосифа Флавія.

40. Скільки Вселенських Соборів визнає православна церква?

- A. 20.
- +B. 7
- C. 3.
- D. 14.
- E. 6.

41. Дата остаточного розділення православної та католицької церкви:

- A. 395.
- B. 1517.
- +C. 1054.
- D. 988.
- E. 622.

42. Незалежні, самостійні церкви у православ'ї:

- A. уніатські.
- B. патріархальні.
- C. помісні.
- +D. автокефальні.

Е. соборні.

43. Скільки таїнств у православ'ї та католицизмі:

- А. 3.
- +В. 7.
- С. 10.
- Д. 15.
- Е. 21.

44. З переліченого не є таїнством:

- А. хрещення.
- В. причастя.
- +С. молитва.
- Д. сповідь.
- Е. шлюб.

45. Помазання хворого освяченою олією:

- А. євхаристія.
- +В. соборування.
- С. миропомазання.
- Д. причастя.
- Е. покаяння.

46. Не визнається православним віровченням положення:

- А. непорочне зачаття Ісуса Христа.
- В. шлюб є таїнством.
- С. причастя є таїнством.
- +Д. непорочне зачаття діви Марії.
- Е. віра у Божественну Трійцю.

47. Зараз католицькою церквою керує Папа Римський:

- А. Іоанн Павло I.
- +В. Бенедикт XVI.
- С. Іоанн Павло II.
- Д. Пій XII.
- Е. Алексій II.

48. Загальним для католицької та православної церкви є положення:

- А. віра у тілесне вознесіння Богородиці на небо.
- +В. визнання творів Отців Церкви.
- С. сходження Духа Святого як від Отця, так і від Сина.
- Д. віра у чистилище.
- Е. про обов'язковий целібат.

49. Принцип безшлюбності у католицизмі це:

- А. понтифікат.
- +В. целібат.
- С. конфірмація.
- Д. індульгенція.
- Е. конклав.

50. Протестантизм виник у:

- А. XVIII ст.
- В. II ст.

+С. XVI ст.

D. VII ст.

E. XIII ст.

51. Протестантизм не виступає проти:

A. папської влади.

B. церковної Ієрархії.

+С. віри у Святе Письмо.

D. віри у Святий Переказ.

E. визнання 7-ми таїнств.

52. З перелічених церков не є протестантською:

A. лютеранська.

+B. старообрядницька.

C. англіканська.

D. методистська.

E. адвентистська.

53. Не є притаманною протестантизму позиція:

A. спасіння тільки вірою.

+B. віра в особливу місію церкви.

C. виключний авторитет біблій.

D. священство всіх віруючих.

E. рідна мова використовується для богослужінь.

54. У протестантизмі збережено таїнство:

A. соборування.

B. сповіді.

C. шлюбу.

D. священства.

+E. причастя.

55. Не є частиною Нового Завіту:

A. Євангеліє від Луки.

B. Діяння апостолів.

C. Апокаліпсис.

D. Послання Апостолів.

+E. Книга Буття.

56. Сучасного вигляду Біблія набуває у:

+A. XVI ст.

B. II ст.

C. I ст.

D. XX ст.

E. XIII ст.

57. Не належить до 10-ти заповідей Божих положення:

A. не називай даремно імені Господа Бога свого.

B. не вбий.

C. пам'ятай день святий святкувати.

D. шануй отця свого і матір свою.

+E. шануй Бога у трьох особах Пресвятої Трійці.

58. Іслам у перекладі означає:

- A. закон.
- B. віра.
- +C. покірність.
- D. послання.
- E. завіт.

59. Іслам виник у:

- A. VI ст. н.е.
- B. V ст. н.е.
- +C. VII ст. н.е.
- D. XVII ст. н.е.
- E. XI ст. н.е.

60. Мусульманин в перекладі з арабської:

- A. покірний.
- +B. відданий.
- C. досконалий.
- D. чистий.
- E. справедливий.

61. Мусульманське право:

- A. джихад.
- +B. шаріат.
- C. намаз.
- D. рамадан.
- E. сунна.

62. Ходіння до молитви до Мекки:

- A. джихад.
- B. намаз.
- +C. хадж.
- D. газават.
- E. шаріат.

63. Ранньослов'янський бог – творець блискавок:

- A. Велес.
- B. Род.
- +C. Перун.
- D. Ярило.
- E. Ра.

64. Прийняття Християнства у Київській Русі відбулось у:

- A. 990 році.
- +B. 988 році.
- C. 325 році.
- D. 867 році.
- E. 1064 році.

65. Уніатська греко-католицька церква виникла у:

- A. 988 році.
- B. 1918 році.
- C. 1054 році.
- +D. 1596 році.
- E. 1991 році.

66. З перелічених церков не існує на Україні:

- A. українська православна церква Московського Патріархату.
- +B. українська православна церква Львівського Патріархату.
- C. українська Автокефальна Православна церква.
- D. українська православна церква Київського Патріархату.
- E. українська греко-католицька церква.

67. Суперечить принципу свободи совісті положення:

- +A. викладання Закону Божого у державному навчальному закладі.
- B. відокремлення церкви від держави.
- C. право людини вільно обирати та відстоювати власні релігійні погляди.
- D. право створювати релігійні організації.
- E. право припинення діяльності релігійної організації, небезпечної для суспільства.

68. Сучасна релігія яка відновлює українське язичництво:

- A. церква уніфікації.
- B. біле братство.
- +C. українська рідна віра.
- D. українська автокефальна церква.
- E. уніатська українська церква.

69. В Одеській області більше прихильників:

- A. католицизму.
- B. греко-католицизму.
- +C. православ'я.
- D. ісламу.
- E. протестантизму.

70. На чому базується релігійний світогляд?

- A. На знаннях, раціональній аргументації.
- +B. На вірі.
- C. На життєвому досвіді.
- D. На орієнтації людини на досягнення практичної мети діяльності.
- E. На спотворенні інформації.

71. Крайній підхід до релігії, який заперечує її вивчення:

- A. толерантність.
- +B. фанатизм.
- C. атеїзм.
- D. нейтральність.
- E. теологія.

72. З зазначених проблем суто теологічною є:

- A. коріння релігії.
- B. виникнення релігії.
- +C. докази буття Бога.
- D. порівняльний аналіз релігій.
- E. психологія віруючих.

73. Первісність Бога по відношенню до світу обґрунтовується з точки зору:

- A. матеріалізму.
- B. атеїзму.
- +C. ідеалізму.

- D. толерантності.
- E. свободи совісті.

74. Твердження про те, що надприродні сили існують та відношення з ними можливі характерні для:

- A. атеїстичних концепцій.
- +B. теологічних концепцій.
- C. антропологічних концепцій.
- D. релігієзнавчих концепцій.
- E. марксистської концепції.

75. Визначення релігії як фантастичного відображення, у якому земні сили приймають форму неземних, сформулював:

- A. К.Маркс.
- +B. Ф.Енгельс.
- C. М.Вебер.
- D. З.Фрейд.
- E. Е.Дюркгейм.

76. Визначення релігії: “Релігія – це життя нас в Бозі та Бога в нас” належить:

- A. З.Фрейду.
- B. К.Марксу.
- +C. П. Флоренському.
- D. О.Меню.
- E. Папі Римському Іоанну Павлу II.

77. Визначення релігії “Релігія є визнання людиною певної вищої сили, яка керує його долею та потребує шанування, послуху і поклоніння” дає:

- +A. оксфордський словник.
- B. релігієзнавчий словник.
- C. православний енциклопедичний словник.
- D. атеїстичний словник.
- E. філософська енциклопедія.

78. Базова ознака релігійної свідомості:

- A. емоційність.
- +B. віра.
- C. знання.
- D. страх.
- E. образність.

79. “Віра – то підстава повіданого, доказ небаченого”. Хто дав таке визначення релігійної віри?

- A. К.Маркс.
- B. Іоанн Павло II.
- +C. апостол Павло.
- D. Тома Аквінський.
- E. М.Вебер.

80. Сукупність релігійних дій, що мають на меті дати наглядний вираз релігійної шани та направлені на залучення надприродного, Божественного:

- +A. культ.
- B. молитва.
- C. богослужіння.

- D. таїнства.
- E. обряд.

81. Тип релігійної організації, якої притаманні наявність спільного віровчення та розробленої догматики:

- A. секта.
- B. тоталітарна секта.
- +C. церква.
- D. деномінація.
- E. конфесія.

82. Релігійна організація, яка виникає як опозиція існуючому релігійному напрямку:

- A. ересь.
- B. деномінація.
- +C. секта.
- D. церква.
- E. рада.

83. Яка з релігійних організацій перекладається як “Дім Божий”?

- A. деномінація.
- B. Євангеліє.
- C. секта.
- +D. церква.
- E. конфесія.

84. Сукупна система поглядів, ідей, притаманних будь-якій релігії, яка виникає завдяки потребі видалення вірного ті невірного для даної релігії:

- A. теологія.
- B. культ.
- +C. доктрина.
- D. докази буття Бога.
- E. Євангеліє.

85. Правовір'я, неухильне слідування традиційному вченню церкви:

- A. ересь.
- +B. ортодоксальність.
- C. догматизм.
- D. толерантність.
- E. свобода совісті.

86. Стислий виклад головних догматів якогось релігійного напрямку або Церкви, безумовне визнання яких є обов'язком віруючого:

- A. культ.
- B. священна Книга.
- C. конспект.
- D. собор.
- +E. символ віри.

87. Релігійне вчення про кінцеву долю людства та світу:

- A. апокаліпсис.
- B. откровення.
- C. армагеддон.
- +D. есхатологія.
- E. теологія.

88. Поширення представниками певної релігійної організації своєї віри серед населення, яке сповідує іншу:

- +А. місіонерство.
- В. релігійна війна.
- С. проповідь.
- Д. хрещення.
- Е. пропаганда.

89. Ослаблення впливу релігії на суспільство, відділення церкви від держави, системи освіти:

- А. сакралізація.
- В. місіонерство.
- +С. секуляризація.
- Д. віротерпимість.
- Е. свобода совісті.

90. Релігія створює певну картину світу та Всесвіту. До якої з функцій релігії належить це положення?

- А. регулятивної.
- В. комунікативної.
- компенсаційної.
- +D. світоглядної.
- Е. інтегративної.

91. Релігія втішає людину в її стражданнях. До якої з функцій релігії можна віднести це положення?

- А. регулятивної.
- +В. компенсаційної.
- С. комунікативної.
- Д. світоглядної.
- Е. інтегративної.

92. Релігія визначає певну схему сприймання людини людиною та їхнього спілкування. Це така її функція, як:

- А. світоглядна.
- В. компенсаційна.
- +С. комунікативна.
- Д. регулятивна.
- Е. інтегративна.

93. Релігія створює певну систему норм та зразків поведінки. До якої з функцій релігії залежить це положення?

- А. комунікативної.
- +В. регулятивної.
- С. компенсаційної.
- Д. світоглядної.
- Е. інтегративної.

94. Релігія об'єднує єдиновірців своїм віровченням. До якої з функцій релігії відноситься це положення?

- А. комунікативної.
- В. регулятивної.
- С. компенсаційної.

D. світоглядної.
+E. інтегративної.

95. “Вірую тому, що абсурдно”. Хто автор цієї думки?

A. Августин Блаженний.
B. Тома Аквінський.
+C. Тертуліан.
D. К.Маркс.
E. апостол Павло.

96. Що з наведених рис відрізняє релігію від філософії?

A. спосіб духовного освоєння світу.
B. те, що вона звертається до такого рівня Буття, який перевищує межі людського досвіду.
C. має справу з вічними, надприродними, абсолютними цінностями.
+D. спирається на віру.
E. розробляє проблеми сенсу людського життя та його свободи.

97. Ідею Божественного Логосу запропонували:

+A. філософи античної Греції.
B. філософи Стародавньої Індії.
C. філософи Середньовічної Європи.
D. сучасні філософи.
E. філософи Стародавнього Китаю.

98. Думку: “Страх породжує богів” обґрунтував:

A. Августин.
B. Г.Сковорода.
+C. Демокрит.
D. Аристотель.
E. Тома Аквінський.

99. Хто називав релігію та її реалізацію в суспільстві “благородної брехнею”?

A. К.Маркс.
+B. Платон.
C. Демокрит.
D. Вольтер.
E. Аристотель.

100. Бог є формою усіх форм. Хто з філософів вперше обґрунтував цю ідею?

A. Платон.
+B. Аристотель.
C. Демокрит.
D. Епікур.
E. Плотін.

101. У Середньовіччі розробив систему 5-ти доказів буття Бога:

A. Аристотель.
B. Авіценна.
C. Августин.
+D. Тома Аквінський.
E. Тертуліан.

102. Закінчить відомий вислів: “Вірую, бо...”

- A. розумно.
- B. усвідомив.
- +C. абсурдно.
- D. маю докази.
- E. відчув.

103. Віра не суперечить розуму, оскільки і те, і друге істинне. До якої теорії належить це положення?

- +A. двоїстої істини.
- B. вроджених ідей.
- C. двох світів.
- D. благородної брехні.
- E. пантеїзму.

104. Немає світу поза Богом, немає Бога поза світом. Визначенням якого принципу є це положення?

- A. геоцентризму.
- +B. пантеїзму.
- C. деїзму.
- D. платонізму.
- E. атеїзму.

105. Право кожної людини визначати своє ставлення до релігії:

- A. толерантність.
- B. віротерпимість.
- +C. свобода совісті.
- D. консенсус.
- E. атеїзм.

106. Серце – орган пізнання Бога. Хто з цих філософів відстоював таку думку?

- A. Декарт.
- B. Тома Аквінський.
- C. Феофан Прокопович.
- +D. Григорій Сковорода.
- E. Л.Фейсбах.

107. Надання священних рис предметам неживої природи:

- A. магія.
- B. анімізм.
- +C. фетишизм.
- D. тотемізм.
- E. табу.

Список використаних джерел:

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. фонд «Міжнародний фонд дослідження освітньої політики» ; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. — К. : Таксон, 2016. — 234 с.
2. Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології. Навчальний посібник зі словником / Під редакцією доктора філософських наук, професора Н. Хамітова ; 4-е видання, перероблене та доповнене. — К. : КНТ, 2016. — 396 с.
3. Петрушенко В. Філософія (вступ до курсу, історія світової та української філософії, фундаментальні проблеми сучасної філософії) – Навчальний посібник / Віктор Петрушенко. — 2-ге вид., випр. — Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. — 596 с.

4. Петрушенко В. Філософія і методологія науки – Навчальний посібник / Віктор Петрушенко ; вид. 2-ге, випр. і доп. — Львів : Новий Світ – 2000, 2021. — 200 с.
5. Салій А.В. Історія філософії: навчальний посібник / Салій А.В., Зінченко Н.О., Біланов О.С. – Вид. 2-е, доповнене. – Полтава: Дивосвіт, 2018. – 192 с. <http://elib.umsa.edu.ua/jspui/handle/umsa/5753>
6. Філософія: навчальний посібник / Ю.М. Вільчинський, Л.В. Северин-Мрачковська, О.Б. Гаєвська та ін. – Київ: КНЕУ, 2019. – 368 с. http://kneu.edu.ua/get_file
7. Філософія науки : підручник / І. С. Добронравова, Л. І. Сидоренко, В. Л. Чуйко та ін. ; за ред. І. С. Добронравової. — К. : ВПЦ «Київський університет», 2018. — 255 с.
8. Філософія основних сфер і напрямів людської життєдіяльності : навчальний словник-довідник / За наук. ред. д. філос. наук., проф. В. Л. Петрушенка. — Львів : Новий Світ-2000, 2022. — С. 322–330. — Режим доступу : <https://repo.odmu.edu.ua:443/xmlui/handle/123456789/12836>

Семінарське заняття № 10

Тема. «Культура як філософська проблема» - 2 год.

1. Актуальність теми.

В останні десятиліття влада над суцям — природою і людьми — невпинно зростає, а міра відповідальності, якість совісті, сила характеру не встигають за темпами такого зростання. Людина вільна і може за власним бажанням використати свою владу. Це означає, що вона може скористатися владою як на добро, так і зло. Гарантії правильного її використання немає. Наявна лише вірогідність того, що наділена свободою людина зробить правильний вибір, що добра воля стане складовою душі, характеру тощо. Тому розуміння ходу історичного процесу, розвитку людської культури взагалі і національної зокрема допоможе студентів зорієнтуватися в складному світі і інтегруватися в процес його вдосконалення – професія лікаря як носія ідей любові і добра в цьому є однією з найважливіших.

2. Загальна мета заняття.

Загальною метою заняття є осмислення сутності культури, розуміння своєї ролі в розгортанні історичного процесу та необхідності вдосконалення власної професійної діяльності задля соціального прогресу.

3. Конкретні цілі заняття:

- Розуміти сутність цивілізації та культури.
- Пояснювати зміст виховання культури особистості.
- Аналізувати сучасні глобальні проблеми цивілізації та шляхи їх розв'язання (ядерна загроза, вичерпання ресурсів корисних копалин, продовольча проблема, розповсюдження загрозливих захворювань та інфекцій, екологічна проблема).

- Застосовувати загальнонаукову та філософську методологію для пізнання та гуманістичного розв'язання глобальних проблем цивілізації (зокрема екологічних та біоетичних проблем розвитку медицини та охорони здоров'я).
- Оцінювати особисту відповідальність лікаря-професіонала за культурний рівень своєї соціальної та професійної діяльності..

4. Питання до семінарського заняття, які мають бути обговорені.

1. Поняття культури. Культура і цивілізація. Культура як форма людських цінностей та спосіб самореалізації індивідів у суспільстві, спосіб їх буття.
2. Функції культури: аксіологічна, комунікативна, регуляторна.
3. Духовна культура людства як відображення суспільного буття, історичного досвіду та регулятор соціальної діяльності людей.
4. Культура та загальнолюдські цінності. Проблеми подолання авторитарності, догматизму, репресивності суспільної (масової) свідомості.
5. Формування рис всебічно розвинутої особистості як соціальна потреба. Прояв плюралізму думок та толерантності в сучасній громадянській культурі.
6. Поняття глобальних проблем цивілізації. Пошуки шляхів їх вирішення. Рекомендації Римського клубу щодо подолання глобальних проблем.
7. Зростання проблеми захисту культури як глобальної проблеми сучасності. 8. Глобальні проблеми та соціально-політична доктрина глобалізації світу.
9. Філософське осмислення технологічних катастроф ХХ ст. Рух «зелених».
10. Сучасний екологічний стан як наслідок виробничої діяльності людини. Пошуки шляхів вирішення екологічної проблеми.
11. Лікувально-профілактична діяльність суспільства в сучасних умовах. Гносеологічні та соціально-професійні проблеми розвитку медицини та охорони здоров'я.
12. Методологічні проблеми та культурологічний статус біоетики. Дискусія щодо предмету біоетики.
13. Ноетика – етика розумової діяльності людини.

5. Теми доповідей:

1. Духовні цінності як форми духовного освоєння світу та людини (наукові, етичні, естетичні).
2. Цінність життя та здоров'я людини: культурницький зміст та соціальна потреба.
3. Розвиток культури та проблема її кризи в сучасному суспільстві.
4. Культура сучасного лікаря (в аспекті принципів та особливостей лікарської етики та медичної деонтології).
5. Проблема розповсюдження та загрози ядерної зброї, її філософський аналіз.
6. Місце санітарно-медичної культури в розвитку сучасної цивілізації.
7. Основні проблеми етики наукового пізнання на прикладі біоетики: зміни в лікарській етиці та деонтології.
8. Ноетика: досягнення і перспективи.

6. Нові терміни.

«Культура», «цивілізація», «загальнолюдські цінності», «ноосфера», «планетарне мислення», «урбанізація», «аксіологія», «глобальні проблеми цивілізації», «глобалізація», «технологічні катастрофи», «санітарно-медична культура», «біоетика», «ноетика», «екологія», «екологічні проблеми», «біоетика», «біоетичні проблеми», «ноетика».

7. Тестові завдання:

1. Заперечував єдину спрямованість, закономірність, єдиний смисл історичного процесу:
  - A. Маркс.
  - B. Гегель.
  - C. Бердяєв.
  - +D. Ніцше.

Е. Августин Аврелій.

2. «Цивілізаційного підходу» в оцінці історичного процесу дотримувались:

- А. Гегель і Маркс.
- +В. Шпенглер і Тойнбі.
- С. Бердяєв і Соловйов.
- Д. Ніцше і Ясперс.
- Е. Гегель і Ясперс.

3. Цивілізація – це:

- А. Творчість суб'єктів історії.
- В. Духовна культура людства.
- С. Ідеальні цінності.
- Д. Матеріальні цінності.
- +Е. Рівень суспільного розвитку, матеріальна й духовна культура.

4. Серед виділених О. Шпенглером культур відсутня:

- А. Єгипетська.
- В. Вавілонська.
- +С. Індійсько-Китайська.
- Д. Греко-римська.
- Е. Візантійсько-арабська.

5. З точки зору Гегеля, Всесвітня історія – «арена діяльності...»:

- А. Розумної людини.
- В. Нерозумної людини.
- С. Людини, яка розумна і нерозумна.
- +Д. Світової Ідеї.
- Е. Розумної природи.

6. Закінчіть думку Бердяєва: « Історія має сенс, тому що вона...»:

- А. Наслідок розвитку Світового Духа.
- +В. Скінчиться.
- С. Результат цілеспрямованої людської діяльності.
- Д. Нескінченна.
- Е. Такою показана в підручнику з філософії.

7. Ноосфера – це:

- +А. Сфера розумової діяльності людства.
- В. Всі матеріальні речі, зроблені людиною.
- С. Всі живі організми.
- Д. Вся поверхня Землі.
- Е. Всесвіт.

8. Вчення про ноосферу розробив:

- А. Аристотель.
- В. І. Пригожин.
- +С. В. І. Вернадський.
- Д. Т. Мальтус.
- Е. К. Ясперс.

9. До основних досягнень науково-технічної революції ХХ століття не належить:

- А. Створення атомної енергетики, атомної та водородної зброї.
- В. Створення кібернетики.

- C. Відкриття подвійної спіралі – ДНК, матеріальних носіїв спадковості – генів.
- D. Створення Інтернету.
- +E. Встановлення закону збереження енергії.

10. Римський клуб – це:

- A. Міжнародна організація, створена з метою вивчення онтологічних питань.
- B. Міжнародна організація, створена з метою вивчення гносеологічних питань.
- +C. Міжнародна організація, створена з метою вивчення глобальних проблем.
- D. Міжнародна організація, що об'єднує представників фінансових еліт країн «Великої Вісімки».
- E. Всеіталійський центр нічних розваг.

11. Л. Гумільов у праці “Етногенез і біосфера землі” пов’язав виникнення етносів з:

- A. Військовими зіткненнями різних родоплеменних груп, у ході яких формується відчуття етнічної ідентичності.
- +B. Викидом біохімічної “надлишкової” енергії, виверженням пасіонарності.
- C. Колонізацією нових територій.
- D. Формуванням національного характеру.
- E. Формуванням загального національного ринку.

12. Сутністю “планетарного мислення” є:

- +A. Положення про те, що особистість – частина Всесвіту, космічного розуму.
- B. Положення про відчай особистості, трагізм її існування.
- C. Спростування раціоналізму.
- D. Позиція відчуженості людини від природи, суспільства.
- E. Антропологічне наповнення природи.

13. Який з принципів протирічить ідеї гармонійного розвитку людини і природного середовища?

- A. Загальна і всебічна екологізація економіки.
- B. Принцип благоговіння перед життям.
- C. Принцип “ахімси” – ненанесення шкоди живому.
- +D. «Не чекати милостей від природи, взяти їх – наше завдання».
- E. Перебудова пріоритетів людини, тісна узгодженість їх з можливостями природи.

14. Виберіть правильне визначення терміна «урбанізація»:

- A. Історичний процес підвищення ролі міської культури в житті суспільства.
- B. Опанування нових територій.
- C. Сезонні переміщення населення з села в місто і навпаки.
- D. Зростання мегаполісів.
- +E. Зростання міст і підвищення питомої ваги міського населення.

15. Розділ філософії – вчення про цінності:

- A. Гносеологія.
- B. Онтологія.
- +C. Аксиологія.
- D. Антропологія.
- E. Етика.

Список використаних джерел:

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. фонд «Міжнародний фонд дослідження освітньої політики» ; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. — К. : Таксон, 2016. — 234 с.

2. Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології. Навчальний посібник зі словником / Під редакцією доктора філософських наук, професора Н. Хамітова ; 4-е видання, перероблене та доповнене. — К. : КНТ, 2016. — 396 с.
3. Петрушенко В. Філософія (вступ до курсу, історія світової та української філософії, фундаментальні проблеми сучасної філософії) – Навчальний посібник / Віктор Петрушенко. — 2-ге вид., випр. — Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. — 596 с.
4. Петрушенко В. Філософія і методологія науки – Навчальний посібник / Віктор Петрушенко ; вид. 2-ге, випр. і доп. — Львів : Новий Світ – 2000, 2021. — 200 с.
5. Салій А.В. Історія філософії: навчальний посібник / Салій А.В., Зінченко Н.О., Біланов О.С. – Вид. 2-е, доповнене. – Полтава: Дивосвіт, 2018. – 192 с.
<http://elib.umsa.edu.ua/jspui/handle/umsa/5753>
6. Філософія: навчальний посібник / Ю.М. Вільчинський, Л.В. Северин-Мрачковська, О.Б. Гаєвська та ін. – Київ: КНЕУ, 2019. – 368 с. http://kneu.edu.ua/get_file
7. Філософія науки : підручник / І. С. Добронравова, Л. І. Сидоренко, В. Л. Чуйко та ін. ; за ред. І. С.Добронравової. — К. : ВПЦ «Київський університет», 2018. — 255 с.
8. Філософія основних сфер і напрямів людської життєдіяльності : навчальний словник-довідник / За наук. ред. д. філос. наук., проф. В. Л. Петрушенка. — Львів : Новий Світ-2000, 2022. — С. 322–330. — Режим доступу : <https://repo.odmu.edu.ua:443/xmlui/handle/123456789/12836>

Семінарське заняття № 11

Тема. «Поняття, загальні принципи та правила академічної доброчесності.» - 2 год.

1. Актуальність теми.

Академічна доброчесність базується на згоді усіх учасників академічного процесу дотримуватися правил та виконувати покладені на них обов'язки. На жаль, непорозуміння між викладачами та здобувачами вищої освіти часто призводять до взаємної неприязні.

Доброчесність є необхідною й важливою складовою будь-якого істинного досвіду освіти – доброчесність з боку як викладача, так і здобувача вищої освіти.

2. Загальна мета заняття.

Дотримання високих стандартів доброчесності сприяє створенню репутації надійного та впливового науковця, дослідника або студента. Коли учасники академічної спільноти довіряють один одному, це стимулює співпрацю та обмін ідеями, що є основою наукових досліджень та інновацій.

3. Конкретні цілі заняття:

- 1) формування законності та верховенства права;
- 2) формування свободи та людської гідності;
- 3) формування патріотизму та служіння українському народові;
- 4) формування професіоналізму та компетентності;

- 5) формування чесності і порядності;
- 6) формування справедливості та толерантності;
- 7) формування партнерства і взаємодопомоги;
- 8) формування поваги та взаємної довіри;
- 9) формування відкритості і прозорості;
- 10) формування колегіальності та демократичності;
- 11) формування самовдосконалення і саморозвитку;
- 12) формування персональної відповідальності та роботи на результат.

4. Питання до семінарського заняття, які мають бути обговорені.

1. Поняття академічної доброчесності.
2. **Основні принципи академічної доброчесності.**
3. **Порушення академічної доброчесності.**
4. **Наслідки тривалих та системних порушень академічної доброчесності.**
5. Важливість академічної доброчесності.
6. Основні прояви академічної недоброчесності..

5. Теми доповідей:

1. Академічна доброчесність як сукупність епістемологічних та етичних принципів.
2. Нормативно-правова база академічної доброчесності.
3. Принципи академічної доброчесності.
4. Реалізація норм академічної доброчесності.
5. Епістемологічний та етико-правовий аспекти академічної доброчесності.

6. Нові терміни.

«Академічна доброчесність», «академічний плагіат», «самоплагіат», «фабрикація», «фальсифікація», «необ'єктивне оцінювання», «види академічної відповідальності», «права інтелектуальної власності».

7. Тестові завдання:

1. Що означає поняття "академічна доброчесність"? (Поняття, загальні принципи та правила академічної доброчесності)
  - a) Відсутність інтелектуальних здібностей
  - + b) Дотримання етичних норм і правил у навчанні та дослідженнях
  - c) Здатність до вправного ведення дискусій
  - d) Володіння великими знаннями
  - e) Виправдане копіювання інших праць
2. Яка із наведених принципів є складовою академічної доброчесності? (Поняття, загальні принципи та правила академічної доброчесності)
  - a) Відсутність досліджень
  - + b) Дотримання інтелектуальних правил
  - c) Відсутність знань
  - d) Публікація відомих фактів
  - e) Конфлікт із співробітниками
3. Що є порушенням академічної доброчесності? (Поняття, загальні принципи та правила академічної доброчесності)
  - a) Публікація власних досліджень
  - + b) Копіювання інших робіт без дозволу
  - c) Проведення досліджень з великою кількістю джерел
  - d) Вивчення документів
  - e) Опитування інших студентів
4. Яке значення має цитування та посилання в академічній роботі? (Поняття, загальні принципи та правила академічної доброчесності)
  - a) Це зайвий обсяг тексту

- b) Це служить для заповнення сторінок роботи
  - + c) Це допомагає посилатися на інші джерела та докази
  - d) Це не має значення в науковій роботі
  - e) Цитування та посилання - це плагіат
5. Які дії можуть бути взяті для попередження порушень академічної доброчесності? (Поняття, загальні принципи та правила академічної доброчесності)
- a) Завжди копіювати інші роботи та представляти їх власними
  - b) Не намагатися розкрити порушення академічної доброчесності
  - + c) Поважати авторські права та дотримуватися етичних норм
  - d) Використовувати фальшиві документи для публікації
  - e) Ігнорувати правила цитування та посилань
6. Що означає термін "наукова методологія"? (Знання та його сателіти. Критерії науковості та академічної доброчесності у науковій діяльності)
- + a) Методи вивчення науки
  - b) Система етичних норм для досліджень
  - c) Вчення про правила проведення наукових досліджень
  - d) Методи статистичного аналізу
  - e) Технології випуску наукових публікацій
7. Які знання є найбільш суб'єктивними? (Знання та його сателіти. Критерії науковості та академічної доброчесності у науковій діяльності)
- a) Об'єктивні наукові закони
  - b) Математичні факти
  - + c) Власні переживання та думки
  - d) Історичні події
  - e) Географічні дані
8. Які критерії використовуються для визначення науковості дослідження? (Знання та його сателіти. Критерії науковості та академічної доброчесності у науковій діяльності)
- a) Інтересність теми
  - b) Відсутність гіпотез
  - + c) Емпіричність, систематичність, об'єктивність
  - d) Посилання на авторитети
  - e) Використання вірових джерел
9. Що означає термін "індукція" в контексті наукових досліджень? (Знання та його сателіти. Критерії науковості та академічної доброчесності у науковій діяльності)
- a) Вивчення атомів та молекул
  - b) Вивчення еволюції
  - + c) Виділення загальних закономірностей на основі спостережень
  - d) Використання логічного розсудку
  - e) Робота з великими наборами даних
10. Який метод включає в себе створення гіпотези, проведення досліджень для перевірки гіпотези та аналіз отриманих результатів? (Знання та його сателіти. Критерії науковості та академічної доброчесності у науковій діяльності)
- + a) Дедукція
  - b) Інтуїція
  - c) Експеримент
  - d) Ретроспекція
  - e) Екстраполяція
11. Якій фазі наукового дослідження властиве формулювання питань та припущень? (Знання та його сателіти. Критерії науковості та академічної доброчесності у науковій діяльності)
- a) Аналіз
  - b) Експеримент
  - c) Теоретична модель
  - + d) Гіпотеза
  - e) Спостереження

12. Що означає термін "плагіат" в науковій діяльності? (Порушення академічної доброчесності. Антиплагіатні заходи. Правила цитування та посилання)

- a) Власна оригінальна праця
- + b) Використання чужих ідей чи текстів без належного посилання.
- c) Подвійна перевірка документації
- d) Неправильне форматування
- e) Неправильне цитування

13. Яке слово описує дії, коли ви включаєте інший текст у свою роботу і правильно вказуєте джерело? (Порушення академічної доброчесності. Антиплагіатні заходи. Правила цитування та посилання)

- + a) Цитування
- b) Плагіат
- c) Імпровізація
- d) Фабрикація
- e) Посилання

14. Що таке "самоплагіат"? (Порушення академічної доброчесності. Антиплагіатні заходи. Правила цитування та посилання)

- a) Використання чужих ідей у своїх дослідженнях
- + b) Необгрунтоване цитування власних слів у науковій роботі
- c) Вигадана концепція для наукової статті
- d) Використання чужих текстів без згоди автора
- e) Посилання на роботи конкурентів

15. Що означає "антиплагіатний захист" у науковій діяльності?

- a) Спроба заплагіатити інші роботи
- + b) Заходи, спрямовані на запобігання плагіату та виявлення його в наукових роботах.
- c) Інспірація для наукових досліджень
- d) Розголошення джерела цитування
- e) Нерозголошення результатів власних наукових досліджень

Список використаних джерел:

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. фонд «Міжнародний фонд дослідження освітньої політики» ; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. — К. : Таксон, 2016. — 234 с.
2. Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології. Навчальний посібник зі словником / Під редакцією доктора філософських наук, професора Н. Хамітова ; 4-е видання, перероблене та доповнене. — К. : КНТ, 2016. — 396 с.
3. Петрушенко В. Філософія (вступ до курсу, історія світової та української філософії, фундаментальні проблеми сучасної філософії) – Навчальний посібник / Віктор Петрушенко. — 2-ге вид., випр. — Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. — 596 с.
4. Петрушенко В. Філософія і методологія науки – Навчальний посібник / Віктор Петрушенко ; вид. 2-ге, випр. і доп. — Львів : Новий Світ – 2000, 2021. — 200 с.
5. Салій А.В. Історія філософії: навчальний посібник / Салій А.В., Зінченко Н.О., Біланов О.С. – Вид. 2-е, доповнене. – Полтава: Дивосвіт, 2018. – 192 с. <http://elib.umsa.edu.ua/jspui/handle/umsa/5753>
6. Філософія: навчальний посібник / Ю.М. Вільчинський, Л.В. Северин-Мрачковська, О.Б. Гаєвська та ін. – Київ: КНЕУ, 2019. – 368 с. http://kneu.edu.ua/get_file
7. Філософія науки : підручник / І. С. Добронравова, Л. І. Сидоренко, В. Л. Чуйко та ін. ; за ред. І. С. Добронравової. — К. : ВПЦ «Київський університет», 2018. — 255 с.
8. Філософія основних сфер і напрямів людської життєдіяльності : навчальний словник-довідник / За наук. ред. д. філос. наук., проф. В. Л. Петрушенка. — Львів : Новий Світ-2000, 2022. — С. 322–330. — Режим доступу : <https://repo.odmu.edu.ua:443/xmlui/handle/123456789/12836>

Семінарське заняття № 12

Тема. «Знання та його сателіти. Критерії науковості та академічна доброчесність у професійній (зокрема науковій) діяльності.» - 2 год.

1. Актуальність теми.

Академічна доброчесність базується на згоді усіх учасників академічного процесу дотримуватися правил та виконувати покладені на них обов'язки. На жаль, непорозуміння між викладачами та здобувачами вищої освіти часто призводять до взаємної неприязні.

Доброчесність є необхідною й важливою складовою будь-якого істинного досвіду освіти – доброчесність з боку як викладача, так і здобувача вищої освіти.

2. Загальна мета заняття.

Дотримання високих стандартів доброчесності сприяє створенню репутації надійного та впливового науковця, дослідника або студента. Коли учасники академічної спільноти

довіряють один одному, це стимулює співпрацю та обмін ідеями, що є основою наукових досліджень та інновацій.

3. Конкретні цілі заняття:

- 1) формування законності та верховенства права;
- 2) формування свободи та людської гідності;
- 3) формування патріотизму та служіння українському народові;
- 4) формування професіоналізму та компетентності;
- 5) формування чесності і порядності;
- 6) формування справедливості та толерантності;
- 7) формування партнерства і взаємодопомоги;
- 8) формування поваги та взаємної довіри;
- 9) формування відкритості і прозорості;
- 10) формування колегіальності та демократичності;
- 11) формування самовдосконалення і саморозвитку;
- 12) формування персональної відповідальності та роботи на результат.

4. Питання до семінарського заняття, які мають бути обговорені.

1. Варіанти визначення поняття «знання». Співвідношення знання й віри. Ознаки раціонального знання.

2. Демаркація наукового та позанаукового знання. Основні закономірності становлення наукового знання..

3. Принципи верифікації та фальсифікації.

4. Критерії науковості (раціональність, відтворюваність емпіричного матеріалу, емпірична (досвідна, практична) перевірюваність, загальнозначущість та ін.) і академічна доброчесність.

5. Етика науковця.

5. Темі доповідей:

1. Академічна доброчесність як сукупність епістемологічних та етичних принципів.

2. Епістемологічний та етико-правовий аспекти академічної доброчесності.

3. Демаркація наукового та позанаукового знання. Критерії науковості та академічна доброчесність у професійній (зокрема науковій) діяльності.

6. Нові терміни.

«Академічна доброчесність», «академічний плагіат», «самоплагіат», «фабрикація», «фальсифікація», «необ'єктивне оцінювання», «види академічної відповідальності», «права інтелектуальної власності».

7. Тестові завдання:

1. Що означає поняття "академічна доброчесність"? (Поняття, загальні принципи та правила академічної доброчесності)

a) Відсутність інтелектуальних здібностей

+ b) Дотримання етичних норм і правил у навчанні та дослідженнях

c) Здатність до вправного ведення дискусій

d) Володіння великими знаннями

e) Виправдане копіювання інших праць

2. Яка із наведених принципів є складовою академічної доброчесності? (Поняття, загальні принципи та правила академічної доброчесності)

a) Відсутність досліджень

+ b) Дотримання інтелектуальних правил

c) Відсутність знань

d) Публікація відомих фактів

e) Конфлікт із співробітниками

3. Що є порушенням академічної доброчесності? (Поняття, загальні принципи та правила академічної доброчесності)

- a) Публікація власних досліджень
- + b) Копіювання інших робіт без дозволу
- c) Проведення досліджень з великою кількістю джерел
- d) Вивчення документів
- e) Опитування інших студентів

4. Яке значення має цитування та посилання в академічній роботі? (Поняття, загальні принципи та правила академічної доброчесності)

- a) Це зайвий обсяг тексту
- b) Це служить для заповнення сторінок роботи
- + c) Це допомагає посилатися на інші джерела та докази
- d) Це не має значення в науковій роботі
- e) Цитування та посилання - це плагіат

5. Які дії можуть бути взяті для попередження порушень академічної доброчесності? (Поняття, загальні принципи та правила академічної доброчесності)

- a) Завжди копіювати інші роботи та представляти їх власними
- b) Не намагатися розкрити порушення академічної доброчесності
- + c) Поважати авторські права та дотримуватися етичних норм
- d) Використовувати фальшиві документи для публікації
- e) Ігнорувати правила цитування та посилань

6. Що означає термін "наукова методологія"? (Знання та його сателіти. Критерії науковості та академічної доброчесності у науковій діяльності)

- + a) Методи вивчення науки
- b) Система етичних норм для досліджень
- c) Вчення про правила проведення наукових досліджень
- d) Методи статистичного аналізу
- e) Технології випуску наукових публікацій

7. Які знання є найбільш суб'єктивними? (Знання та його сателіти. Критерії науковості та академічної доброчесності у науковій діяльності)

- a) Об'єктивні наукові закони
- b) Математичні факти
- + c) Власні переживання та думки
- d) Історичні події
- e) Географічні дані

8. Які критерії використовуються для визначення науковості дослідження? (Знання та його сателіти. Критерії науковості та академічної доброчесності у науковій діяльності)

- a) Інтересність теми
- b) Відсутність гіпотез
- + c) Емпіричність, систематичність, об'єктивність
- d) Посилання на авторитети
- e) Використання вірових джерел

9. Що означає термін "індукція" в контексті наукових досліджень? (Знання та його сателіти. Критерії науковості та академічної доброчесності у науковій діяльності)

- a) Вивчення атомів та молекул
- b) Вивчення еволюції
- + c) Виділення загальних закономірностей на основі спостережень
- d) Використання логічного розсудку
- e) Робота з великими наборами даних

10. Який метод включає в себе створення гіпотези, проведення досліджень для перевірки гіпотези та аналіз отриманих результатів? (Знання та його сателіти. Критерії науковості та академічної доброчесності у науковій діяльності)

- + a) Дедукція
- b) Інтуїція

- c) Експеримент
- d) Ретроспекція
- e) Екстраполяція

11. Якій фазі наукового дослідження властиве формулювання питань та припущень? (Знання та його сателіти. Критерії науковості та академічна доброчесність у науковій діяльності)

- a) Аналіз
- b) Експеримент
- c) Теоретична модель
- + d) Гіпотеза
- e) Спостереження

12. Що означає термін "плагіат" в науковій діяльності? (Порушення академічної доброчесності. Антиплагіатні заходи. Правила цитування та посилання)

- a) Власна оригінальна праця
- + b) Використання чужих ідей чи текстів без належного посилання.
- c) Подвійна перевірка документації
- d) Неправильне форматування
- e) Неправильне цитування

13. Яке слово описує дії, коли ви включаєте інший текст у свою роботу і правильно вказуєте джерело? (Порушення академічної доброчесності. Антиплагіатні заходи. Правила цитування та посилання)

- + a) Цитування
- b) Плагіат
- c) Імпровізація
- d) Фабрикація
- e) Посилання

14. Що таке "самоплагіат"? (Порушення академічної доброчесності. Антиплагіатні заходи. Правила цитування та посилання)

- a) Використання чужих ідей у своїх дослідженнях
- + b) Необгрунтоване цитування власних слів у науковій роботі
- c) Вигадана концепція для наукової статті
- d) Використання чужих текстів без згоди автора
- e) Посилання на роботи конкурентів

15. Що означає "антиплагіатний захист" у науковій діяльності?

- a) Спроба заплагіатити інші роботи
- + b) Заходи, спрямовані на запобігання плагіату та виявлення його в наукових роботах.
- c) Інспірація для наукових досліджень
- d) Розголошення джерела цитування
- e) Нерозголошення результатів власних наукових досліджень

Список використаних джерел:

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. фонд «Міжнародний фонд дослідження освітньої політики» ; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. — К. : Таксон, 2016. — 234 с.
2. Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології. Навчальний посібник зі словником / Під редакцією доктора філософських наук, професора Н. Хамітова ; 4-е видання, перероблене та доповнене. — К. : КНТ, 2016. — 396 с.
3. Петрушенко В. Філософія (вступ до курсу, історія світової та української філософії, фундаментальні проблеми сучасної філософії) – Навчальний посібник / Віктор Петрушенко. — 2-ге вид., випр. — Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. — 596 с.
4. Петрушенко В. Філософія і методологія науки – Навчальний посібник / Віктор Петрушенко ; вид. 2-ге, випр. і доп. — Львів : Новий Світ – 2000, 2021. — 200 с.

5. Салій А.В. Історія філософії: навчальний посібник / Салій А.В., Зінченко Н.О., Біланов О.С. – Вид. 2-е, доповнене. – Полтава: Дивосвіт, 2018. – 192 с. <http://elib.umsa.edu.ua/jspui/handle/umsa/5753>
6. Філософія: навчальний посібник / Ю.М. Вільчинський, Л.В. Северин-Мрачковська, О.Б. Гаєвська та ін. – Київ: КНЕУ, 2019. – 368 с. <http://kneu.edu.ua> get_file
7. Філософія науки : підручник / І. С. Добронравова, Л. І. Сидоренко, В. Л. Чуйко та ін. ; за ред. І. С.Добронравової. — К. : ВПЦ «Київський університет», 2018. — 255 с.
8. Філософія основних сфер і напрямів людської життєдіяльності : навчальний словник-довідник / За наук. ред. д. філос. наук., проф. В. Л. Петрушенка. — Львів : Новий Світ-2000, 2022. — С. 322–330. — Режим доступу : <https://repo.odmu.edu.ua:443/xmlui/handle/123456789/12836>

Семінарське заняття № 13

Тема. «Порушення академічної доброчесності. Антиплагіатні заходи. Правила цитування та посилання.» - 2 год.

1. Актуальність теми.

Академічна доброчесність базується на згоді усіх учасників академічного процесу дотримуватися правил та виконувати покладені на них обов'язки. На жаль, непорозуміння між викладачами та здобувачами вищої освіти часто призводять до взаємної неприязні.

Доброчесність є необхідною й важливою складовою будь-якого істинного досвіду освіти – доброчесність з боку як викладача, так і здобувача вищої освіти.

2. Загальна мета заняття.

Дотримання високих стандартів доброчесності сприяє створенню репутації надійного та впливового науковця, дослідника або студента. Коли учасники академічної спільноти довіряють один одному, це стимулює співпрацю та обмін ідеями, що є основою наукових досліджень та інновацій.

3. Конкретні цілі заняття:

- 1) формування законності та верховенства права;
- 2) формування свободи та людської гідності;
- 3) формування патріотизму та служіння українському народові;
- 4) формування професіоналізму та компетентності;
- 5) формування чесності і порядності;
- 6) формування справедливості та толерантності;
- 7) формування партнерства і взаємодопомоги;
- 8) формування поваги та взаємної довіри;
- 9) формування відкритості і прозорості;
- 10) формування колегіальності та демократичності;
- 11) формування самовдосконалення і саморозвитку;
- 12) формування персональної відповідальності та роботи на результат.

4. Питання до семінарського заняття, які мають бути обговорені.

1. Порушення академічної доброчесності: основні види.
2. Відповідальність за порушення академічної доброчесності.
3. Демаркація наукового та позанаукового знання. Основні закономірності становлення наукового знання..
4. Наукова новизна та інтелектуальна власність.
5. Авторське право та антиплагіатні заходи в науковому середовищі.

5. Темі доповідей:

1. Академічна доброчесність як сукупність епістемологічних та етичних принципів.
2. Епістемологічний та етико-правовий аспекти академічної доброчесності.
3. Демаркація наукового та позанаукового знання. Критерії науковості та академічна доброчесність у професійній (зокрема науковій) діяльності.

6. Нові терміни.

«Академічна доброчесність», «академічний плагіат», «самоплагіат», «фабрикація», «фальсифікація», «необ'єктивне оцінювання», «види академічної відповідальності», «права інтелектуальної власності».

7. Тестові завдання:

1. Що означає поняття "академічна доброчесність"? (Поняття, загальні принципи та правила академічної доброчесності)
  - a) Відсутність інтелектуальних здібностей
  - + b) Дотримання етичних норм і правил у навчанні та дослідженнях
  - c) Здатність до вправного ведення дискусій
  - d) Володіння великими знаннями
  - e) Виправдане копіювання інших праць
2. Яка із наведених принципів є складовою академічної доброчесності? (Поняття, загальні принципи та правила академічної доброчесності)
  - a) Відсутність досліджень
  - + b) Дотримання інтелектуальних правил
  - c) Відсутність знань
  - d) Публікація відомих фактів
  - e) Конфлікт із співробітниками

3. Що є порушенням академічної доброчесності? (Поняття, загальні принципи та правила академічної доброчесності)

- a) Публікація власних досліджень
- + b) Копіювання інших робіт без дозволу
- c) Проведення досліджень з великою кількістю джерел
- d) Вивчення документів
- e) Опитування інших студентів

4. Яке значення має цитування та посилання в академічній роботі? (Поняття, загальні принципи та правила академічної доброчесності)

- a) Це зайвий обсяг тексту
- b) Це служить для заповнення сторінок роботи
- + c) Це допомагає посилатися на інші джерела та докази
- d) Це не має значення в науковій роботі
- e) Цитування та посилання - це плагіат

5. Які дії можуть бути взяті для попередження порушень академічної доброчесності? (Поняття, загальні принципи та правила академічної доброчесності)

- a) Завжди копіювати інші роботи та представляти їх власними
- b) Не намагатися розкрити порушення академічної доброчесності
- + c) Поважати авторські права та дотримуватися етичних норм
- d) Використовувати фальшиві документи для публікації
- e) Ігнорувати правила цитування та посилань

6. Що означає термін "наукова методологія"? (Знання та його сателіти. Критерії науковості та академічної доброчесності у науковій діяльності)

- + a) Методи вивчення науки
- b) Система етичних норм для досліджень
- c) Вчення про правила проведення наукових досліджень
- d) Методи статистичного аналізу
- e) Технології випуску наукових публікацій

7. Які знання є найбільш суб'єктивними? (Знання та його сателіти. Критерії науковості та академічної доброчесності у науковій діяльності)

- a) Об'єктивні наукові закони
- b) Математичні факти
- + c) Власні переживання та думки
- d) Історичні події
- e) Географічні дані

8. Які критерії використовуються для визначення науковості дослідження? (Знання та його сателіти. Критерії науковості та академічної доброчесності у науковій діяльності)

- a) Інтересність теми
- b) Відсутність гіпотез
- + c) Емпіричність, систематичність, об'єктивність
- d) Посилання на авторитети
- e) Використання вірових джерел

9. Що означає термін "індукція" в контексті наукових досліджень? (Знання та його сателіти. Критерії науковості та академічної доброчесності у науковій діяльності)

- a) Вивчення атомів та молекул
- b) Вивчення еволюції
- + c) Виділення загальних закономірностей на основі спостережень
- d) Використання логічного розсудку
- e) Робота з великими наборами даних

10. Який метод включає в себе створення гіпотези, проведення досліджень для перевірки гіпотези та аналіз отриманих результатів? (Знання та його сателіти. Критерії науковості та академічної доброчесності у науковій діяльності)

- + a) Дедукція
- b) Інтуїція

- c) Експеримент
- d) Ретроспекція
- e) Екстраполяція

11. Якій фазі наукового дослідження властиве формулювання питань та припущень? (Знання та його сателіти. Критерії науковості та академічна доброчесність у науковій діяльності)

- a) Аналіз
- b) Експеримент
- c) Теоретична модель
- + d) Гіпотеза
- e) Спостереження

12. Що означає термін "плагіат" в науковій діяльності? (Порушення академічної доброчесності. Антиплагіатні заходи. Правила цитування та посилання)

- a) Власна оригінальна праця
- + b) Використання чужих ідей чи текстів без належного посилання.
- c) Подвійна перевірка документації
- d) Неправильне форматування
- e) Неправильне цитування

13. Яке слово описує дії, коли ви включаєте інший текст у свою роботу і правильно вказуєте джерело? (Порушення академічної доброчесності. Антиплагіатні заходи. Правила цитування та посилання)

- + a) Цитування
- b) Плагіат
- c) Імпровізація
- d) Фабрикація
- e) Посилання

14. Що таке "самоплагіат"? (Порушення академічної доброчесності. Антиплагіатні заходи. Правила цитування та посилання)

- a) Використання чужих ідей у своїх дослідженнях
- + b) Необгрунтоване цитування власних слів у науковій роботі
- c) Вигадана концепція для наукової статті
- d) Використання чужих текстів без згоди автора
- e) Посилання на роботи конкурентів

15. Що означає "антиплагіатний захист" у науковій діяльності?

- a) Спроба заплагіатити інші роботи
- + b) Заходи, спрямовані на запобігання плагіату та виявлення його в наукових роботах.
- c) Інспірація для наукових досліджень
- d) Розголошення джерела цитування
- e) Нерозголошення результатів власних наукових досліджень

Список використаних джерел:

1. Академічна чесність як основа сталого розвитку університету / Міжнарод. благод. фонд «Міжнародний фонд дослідження освітньої політики» ; за заг. ред. Т. В. Фінікова, А. Є. Артюхова. — К. : Таксон, 2016. — 234 с.
2. Історія філософії: проблема людини та її меж. Вступ до філософської антропології як метаантропології. Навчальний посібник зі словником / Під редакцією доктора філософських наук, професора Н. Хамітова ; 4-е видання, перероблене та доповнене. — К. : КНТ, 2016. — 396 с.
3. Петрушенко В. Філософія (вступ до курсу, історія світової та української філософії, фундаментальні проблеми сучасної філософії) – Навчальний посібник / Віктор Петрушенко. — 2-ге вид., випр. — Львів : Видавництво Львівської політехніки, 2019. — 596 с.
4. Петрушенко В. Філософія і методологія науки – Навчальний посібник / Віктор Петрушенко ; вид. 2-ге, випр. і доп. — Львів : Новий Світ – 2000, 2021. — 200 с.

5. Салій А.В. Історія філософії: навчальний посібник / Салій А.В., Зінченко Н.О., Біланов О.С. – Вид. 2-е, доповнене. – Полтава: Дивосвіт, 2018. – 192 с. <http://elib.umsa.edu.ua/jspui/handle/umsa/5753>
6. Філософія: навчальний посібник / Ю.М. Вільчинський, Л.В. Северин-Мрачковська, О.Б. Гаєвська та ін. – Київ: КНЕУ, 2019. – 368 с. <http://kneu.edu.ua> get_file
7. Філософія науки : підручник / І. С. Добронравова, Л. І. Сидоренко, В. Л. Чуйко та ін. ; за ред. І. С.Добронравової. — К. : ВПЦ «Київський університет», 2018. — 255 с.
8. Філософія основних сфер і напрямів людської життєдіяльності : навчальний словник-довідник / За наук. ред. д. філос. наук., проф. В. Л. Петрушенка. — Львів : Новий Світ-2000, 2022. — С. 322–330. — Режим доступу : <https://repo.odmu.edu.ua:443/xmlui/handle/123456789/12836>